

УНИВЕРЗИТЕТ У НИШУ
ПРАВНИ ФАКУЛТЕТ У НИШУ

**Фактори личности и њихов утицај на породично
насиље**

(мастер рад)

Ментор:

Проф. Др Миомира Костић

Студент:

Стефан Антић

Број индекса: М012/23-УП

У Нишу, 2024.

Садржај

УВОД	1
I ПРОПИСИ	2
1.1 Породични закон	3
1.2 Кривични законик	4
1.3 Закон о спречавању насиља у породици	5
1.4. Закон о полицији	5
1.5. Међународни акти	5
II ОБЛИЦИ КРИВИЧНОГ ДЕЛА НАСИЉА У ПОРОДИЦИ	6
2.1. Физичко насиље	6
2.2. Психичко насиље	7
2.3. Сексуално насиље	8
2.4. Економско насиље	9
III НАСИЉЕ ДОВОДИ ДО ПОСЛЕДИЦА	9
3.1. Психичке последице	9
3.2. Физичке последице	10
3.3. Социјалне последице	10
IV ЖРТВЕ НАСИЉА У ПОРОДИЦИ	11
4.1. Насиље над децом	11
4.2. Насиље над мушкарцима	13
4.3. Насиље над старим особама	13
4.4. Насиље над женама	14
V ЛИЧНОСТ	15
VI ФАКТОРИ ЛИЧНОСТИ И ЊИХОВ УТИЦАЈ НА НАСИЉЕ У ПОРОДИЦИ	17
6.1. Интелигенција	17
6.2. Темперамент	20
6.3. Мотиви	22
6.4. Карактер	25
6.5. Емоционална нестабилност	28
6.6. Склоности и навике	33
6.7. Психозе	34
6.8. Психопатија	38
6.9. Неурозе	40
6.10. Предрасуде	40
VII ТЕОРИЈЕ	41
7.1. Фројдова теорија	41
7.2. Бихејвиористичка теорија	43

7.3. Теорија интелигенције	44
7.4. Теорија фрустрације	45
7.5. Олпортова теорија	47
VIII ИСТРАЖИВАЊЕ	48
8.1. Случајеви	48
8.2. Резултати истраживања	53
ЗАКЉУЧАК	56
ЛИТЕРАТУРА	57
САЖЕТАК И КЉУЧНЕ РЕЧИ	60
SUMMARY AND KEYWORDS	61
БИОГРАФИЈА.....	62

УВОД

Живимо у свету препуног насиља, иако је 21. век ми се и данас суочавамо са проблемима који постоје од давнина. У суштини насиље представља коришћење силе са циљем наношења повреда које могу бити физичке или психичке природе другим људима. Насиље се сматра једним од најтежих деликата, јер нарушава основна људска права, попут безбедности и слободе. Људска права и слободе односе се како на појединце тако и на колективе, као што је породица као основна и најважнија ћелија друштва. Савремено друштво доноси разне изазове за опстанак породице, укључујући економске притиске, проблеме са балансирањем између посла и породичног живота што може да доведе до различитих изазова у функционисању једне породице. Још увек су чести неједнаки односи између чланова унутар породице, тако да је ту још увек тешко успоставити права и слободе које захтева објективно право.

Када говоримо о самом насиљу говоримо о широкој теми, с обзиром на постојање великог броја облика насиља који се испољавају. Овде ћемо говорити о насиљу у породици, веома битној теми у данашњем времену. Породица јесте заједница у којој се човек развија и живи и од које зависи будућност света. Насиље у породици чини велики проблем за друштво у коме живимо. Сусрећемо се са многим облицима насиља који се односе на породицу. Велики број кривичних дела врши се применом насиља.. Насиље у породици може се исказивати на различите начине, а конкретне радње могу бити веома разноврсне, у зависности од облика. Насиље код куће и у породици је модел насилничког понашања у интимној вези или у другој врсти породичних односа, у којима једна особа заузима став надмоћи над другом особом и изазива страх.¹

Применом физичке и психичке агресије према члановима породице нарушава се однос унутар породице на тај начин што више не постоји однос поверења, сигурности, већ страха, доминације и контролисања.

Насиље у породици је понашање којим један члан породице угрожава телесни интегритет, душевно здравље или спокојство другог члана породице.² Породично насиље се, најшире гледано, може испољити на различите начине. Насиљем се крше основна људска права и тиме представља одговорност државе и друштва. Насиље у породици представља понашање односно акт којим учинилац физички, психички или на

¹ ” 1800 Respect National Domescat Family and sexual violence counselling service ”
<https://www.1800respect.org.au/languages/serbian-what-is-1800respect/serbian-about-domestic-and-family-violence> приступио 04.08.2024.

² Чл. 197, став 1, Породичног закона ("Сл. гласник РС", бр. 18/2005, 72/2011 - др. закон и 6/2015)

другачији начин врши малтретирање над блиском особом . Насилник често истовремено примењује различите облике насиља према члану породице.

Овај облик насиља је веома заступљен у свету, јавља се у свим регионима и представља један негативан талас понашања који законом треба да се спречи. Најчешће жртве породичног насиља су блиске особе као што су жене, деца, старије особе, такође можемо рећи да се као жртве појављују и мушкарци али не у толиком броју, што значи да не можемо и ту тему запоставити. Долазимо до закључка да учинилац али и жртва може бити било које лице у породици независно од пола, године, образовања. Насиље у породици је комплексно и изазовно питање које захтева свеобухватан одговор од стране друштва, власти, државних органа, различитих невладиних организација и свих укључених страна. Потребно је разумети узрок и последицу, као и развој различитих решења, који могу допринети стварању система који ће створити безбедније окружење за чланове породице.

У овом раду ћемо говорити о насиљу у породици, али пре свега о биолошким факторима и њиховом утицају и значају који имају у односу на насиље у породици, које је веома заступљено у нашој држави, али и у свету.

I ПРОПИСИ

Правни прописи о насиљу у породици и о породици генерално играју кључну улогу у заштити жртава и санкционисању насилника. Како би се постигао овај циљ мора доћи до јачања правног система, побољшања примене закона и пружања адекватне подршке жртвама, што је од кључног значаја за решавање овог проблема., такође веома битна је и сарадња државних органа и организација.

Прописи који су донети имају за циљ спречавање насиља и заштита жртава. За решавање проблема, потребна је сарадња између државних органа, здравствених служби и образовних институција, као и образовање и подизање свести о правима које имају жртве. Наша држава је донела неке од битних закона којима би се штитили чланови породице а неки од њих су:

Породични закон, Кривични законик, Закон о спречавању насиља у породици, Закон о полицији.

1.1 Породични закон

Понашање којим један члан породице угрожава телесни интегритет, душевно здравље или спокојство другог члана јесте насиље у породици, како је прописано у Породичном закону.³

У члану 197. ставу 2 овог закона, се наводе случајеви када се сматра да насиље постоји, а то су:

1. Наношење телесних повреда,
2. Изазивање страха претњом убиства,
3. Присиљавање на сексуални однос,
4. Ограничавање слободе кретања и комуницирања са трећим лицима,
5. Навођење на сексуални однос,
6. Вређање.⁴

Такође истим чланом се прописује ко се сматра чланом породице, а то су:

1. Супружници или бивши супружници,
2. Деца, родитељи и остали крвни сродници и лица у тазбинском односу,
3. Лица која живе у истом породичном домаћинству
4. Ванбрачни партнери
5. Лица која су била и ли су још увек у емотивној или сексуалној вези, која имају заједничко дете.⁵

Како би се жртве насиља заштитиле од насилника закон прописује одређене мере заштите са циљем да се забрани и онемогући контакт жртве са учиниоцем насиља. Када суд, након завршеног доказног поступка, утврди да је један члан породице био жртва насиља од стране другог члана породице, има обавезу да донесе одлуку о мерама заштите од насиља у породици. Мере које су прописане налазе се у члану 198. овог закона и овде спадају: издавање налога за иселење из породичног стана или куће, без обзира на право својине односно закупа непокретности, издавање налога за уселење у породични стан или кућу, без обзира на право својине односно закупа непокретности, забрана приближавања члану породице на одређеној удаљености, забрана приступа у простор око места становања или места рада члана породице, забрана даљег узнемиравања члана

³ Чл. 197, став 1, Ibid.

⁴ Чл. 197, став 2, Ibid.

⁵ Чл. 197, став 3, Ibid.

породице.⁶ Суд у овим поступцима полази од принципа тзв. „нулте толеранције“ на насиље у породици.

Мере заштите од насиља у породици које су наведене у Породичном закону прописане су таксативно, што значи да суд може изрећи само оне мере које су конкретно наведене у закону. Међутим, то не искључује могућност да се наведене мере комбинују и примењују кумулативно, што је понекад препоручљиво ради постизања свеобухватне породичноправне заштите од насиља у породици. Дакле, суд након спроведеног доказног поступка одређује једну или више наведених мера заштите од насиља у породици, водећи рачуна да изречена мера буде адекватна степену и интензитету испољеног насиља, при чему изречена мера има за циљ да утиче на будуће позитивно понашање, спречавање поновног извршења насиља и да обезбеди нужну заштиту физичког и психичког интегритета, здравља и личне безбедности и сигурности жртве насиља у породици, али и да отклони опасност која погодује или подстиче понављање насиља, односно извршење других видова насиља, а у складу са ризиком опасности се мера безбедности може продужити.

1.2 Кривични законик

Кривични законик обухвата одредбе које се односе на насиље у породици у оквиру кривичних дела против брака и породице. Члан 194. овог закона дефинише различите облике насиља у породици, укључујући: примену физичког насиља, претња која угрожава живот или тело, дрско или безобзирно понашање које нарушава мир, телесни интегритет или душевно стање члана породице, коришћење оружја, опасних оруђа или других средстава која могу тешко повредити тело или угрозити здравље, као и ситуације у којима су приликом наношења повреда и настале тешке телесне повреде, тешко нарушавање здравља или смрт члана породице, укључујући и кршење мера заштите од насиља у породици које суд може одредити на основу закона.⁷

У оквиру кривичних дела против брака и породице, појављују се и дела за којих се може рећи да представљају врсту насиља у породици, као што је, запуштање и злостављање малолетног лица, родоскрвнуће, недавање издржавања, кршење породичних односа.

⁶ Чл. 198, Ibid.

⁷ Чл. 194, Кривичног законика ("Сл. гласник РС", бр. 85/2005, 88/2005 - испр., 107/2005 - испр., 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014, 94/2016 и 35/2019)

1.3 Закон о спречавању насиља у породици

Закон о спречавању насиља у породици је изричито битан јер је он донет са циљем да се усклади и уреди поступање државних органа и установа као и њихова организација у спречавању насиља у породици и да се жртвама пружи заштита. Овим законом се уређује спречавање насиља у породици и дефинише се насиље у породици.

Насиље у породици, у смислу овог закона, јесте акт физичког, сексуалног, психичког или економског насиља учиниоца према лицу са којим се учинилац налази у садашњем или ранијем брачном или ванбрачном или партнерском односу или према лицу са којим је крвни сродник у правој линији, а у побочној линији до другог степена или са којим је сродник по тазбини до другог степена или коме је усвојитељ, усвојеник, храњеник или хранитељ или према другом лицу са којим живи или је живео у заједничком домаћинству.⁸ Као надлежни државни органи могу се јавити полиција, судови опште надлежности као и прекршајни судови, јавна тужилаштва и центри за социјални рад, као и установе дечје и социјалне заштите, образовања, здравства, подршку такође могу да пружају и одређена удружења. Овим законом је прописано и поступање ових органа.

1.4. Закон о полицији

Као и претходни закони, и овај закон садржи одредбе које се односе на насиље у породици. Члан 28 Закона о полицији прописује да полицијски службеници у случају насиља, односно претње насиља у породици, морају да предузму мере како би зауставили или спречили насиље које за последицу може да има наношење повреда или лишење живота.⁹ Полиција као један од државних органа који су дужни да спрече насиље у породици, има велику одговорност, и из тог разлога мора бити прописано само поступање полицијских службеника.

1.5. Међународни акти

Осим закона које је наша држава донела, она је ратификовала неке Међународне акте као што је: Конвенција Савета Европе о спречавању и борби против насиља над женама и насиља у породици, којом се насиље у породици дефинише као “свако дело физичког, сексуалног, психичког, односно економског насиља до којег долази у оквиру породице или домаћинства, односно између бивших или садашњих супружника или

⁸ Чл. 3, Закона о спречавању насиља у породици ("Сл. гласник РС", бр. 94/2016 и 10/2023 - др. закон)

⁹ Чл. 28, Закона о полицији ("Сл. гласник РС", бр. 6/2016, 24/2018 и 87/2018)

партнера, независно од тога да ли починилац дели или је делио исто бораиште са жртвом”.¹⁰

Постоје много међународних аката који се односе на насиље у породици који су донети од стране Уједињених нација и других европских и светских организација, неки од њих су: Конвенција Уједињених нација о правима детета, Европске конвенције за заштиту људских права и основних слобода, Конвенција Савета Европе о заштити деце против сексуалног искоришћавања и сексуалног злостављања, Конвенција Уједињених нација о елиминисању свих облика дискриминације жена као и Општа препорука бр. 19 Комитета за елиминисање свих облика дискриминације жена, Конвенције Уједињених нација о правима детета (1989), Конвенција Уједињених нација о правима особа са инвалидитетом (2006).

Важно је да се насиље у породици сагледава као глобални проблем, проблем међународне заједнице, јер тако све државе су укључене у решавање и давање решења овог проблема. Као што сам напоменуо на међународном нивоу, постоји низ споразума и докумената који се баве питањем насиља у породици, из разлога што насиље у породици представља озбиљан и широко распрострањен проблем који утиче на животе милиона људи широм света. Међународне организације као што су Уједињене нације и Европска унија, играју кључну улогу у пружању подршке и развоју програма за заштиту жртава насиља у породици. Они пружају финансијску и техничку помоћ државама у развоју која се односе на превенцију и сузбијање насиља.

II ОБЛИЦИ КРИВИЧНОГ ДЕЛА НАСИЉА У ПОРОДИЦИ

Најзначајнија подела облика кривичног дела насиља у породици, а то су: физичко насиље, психичко насиље, сексуално насиље и економско насиље.

2.1. Физичко насиље

Физичко насиље у породици је озбиљан друштвени проблем који може имати разорне последице по све чланове породице, али посебно по оне који су директно изложени насиљу. Физичко насиље у породици постоји када се примени физичка снага или сила према члану породице ради наношења или покушаја наношења телесних повреда. Говоримо о облику који је најзаступљенији кроз историју Физичко насиље има за циљ успостављање контроле према жртви услед употребе силе, али и других средстава и оружја, претњи, кажњавања и контролисања, такође овај вид насиља се најлакше може

¹⁰ Конвенција Савета Европе о спречавању и борби против насиља над женама и насиља у породици

доказати из разлога што су последице видљиве. Физичко насиље се понавља, односно када нападач једном удари жртву, он ће то учинити опет. Многе особе које трпе физичко насиље осећају се заробљено због страха од даљих репризирања насиља и економских препрека које им отежавају бежање од насилника.

У већини случајева жртве овог насиља су жене и деца што доводи до закључка да су жртве слабије физичке конституције. Постоје различити видови физичког насиља а неки од њих су и : ударање рукама, ногама, штипање, дављење. ударање предметима (каиш), стварање опекотина, стварање огреботина, чупање, бацање, где долазимо до тога да све ово изазива стварање модрица, повреда различитих облика (поломљено ребро, руку).

Долази такође до телесних повреда које могу бити лаке и тешке телесне повреде. Телесне повреде су оштећења тела или повреде које претрпи жртва и јављају се као последица насиља и употребе физичке силе. Под лаким телесним повредама подразумевамо огреботине, посекотине, модрице, док тешке обухватају фактуре, оштећења унутрашњих органа, као и преломе. Када говоримо о трајном телесном оштећењу онда говоримо о повредама које трајно нарушавају физичко стање особе, као што су оžilци и губици одређених чула.

Треба напоменути пасивно злостављање које представља посебан вид насиља, али може довести до физичког насиља (љутња, одбојност).

2.2. Психичко насиље

Психичко насиље обухвата акције емоционалног злостављања и контролисања особе. Овај вид насиља углавном претходи физичком насиљу или се појављује у комбинацији са њим. Данас је можда психичко насиље најзасупљеније у свету.

Када говоримо о емоционалном злостављању, говоримо о актима вређања, понижавања или омаловажавања особе, застрашивањима, као и различитим врстама претњи, гласног викања, емоционалног уцењивања.

Насилници могу да се користе различитим тактикама а једна од њих је и контролисање понашања на тај начин што изолира жртву, а то се постиже спречавањем особе да види породицу или пријатеље, надгледањем друштвених мрежа, игнорисањем, љутњом, оптужбама за неверство, али без доказа, контролисањем радног места, манипулацијом емоција са циљем да се створе осећаји несигурности и беспомоћности код жртве. Такво понашање може изазвати осећај ниског самопоуздања, депресију, анксиозност, и хронични стрес код жртава.

Појављује се и када долази до сталног критиковања, пребацивања, оптуживања, сваљивања кривице, потцењивања партнера, што касније доводи и до несигурности код партнера, посесивно понашање, опхођење према жртви као предмету, успостављање ауторитета, злоупотреба поверења, неиспуњавање обећања.

Најчешће овај облик насиља претходи физичком насиљу. Жртве су најчешће жене али се јављају и деца и мушкарци. Нажалост када говоримо о деци ова тема је специфична из разлога што нека деца и не знају да је над њима вршено ово насиље или се плаше да кажу, уцењена су различитим средствима манипулације. Заштита жртава психичког насиља захтева пажњу и подршку заједнице, као и ефикасне законске мере које омогућавају правну заштиту и подршку.

2.3. Сексуално насиље

Сексуално насиље је свако нежељено, односно недобровољно сексуално понашање које укључује присилу, манипулацију или злоупотребу која настаје са циљем остваривања сексуалног односа без пристанка. Под сексуалним насиљем се подразумевају дела као што су: силовање, нешпримерено додиривање интимних делова тела, покушај силовања, давање нежељених сексуалних коментара, понуде, уцене, присиљавање на сексуалне радње, али и присиљавање на снимање и фотографисање таквих садржаја. Сексуално насиље у породици често проистиче из структура моћи и контроле.

Карактерише га употреба силе, претње и уцене. Најчешћи учиниоци су мушкарци док са друге стране жртве су жене, деца али и старије особе. Посебно треба обратити пажњу на овај вид насиља јер оставља дубок траг и психичку трауму. Жртва се осећа мање вредно и долази до поремећаја сећања, пролази кроз депресију, емоционалну кризу. Посебан вид сексуалног насиља представља однос са лицем млађим од 14 година, односно са немоћним лицем. Србија је ратификовала Конвенцију Савета Европе о заштити деце против сексуалног искоришћавања и сексуалног злостављања.

Силовање подразумева сексуални однос који се догоди без пристанка, уз примену физичког насиља или претње, такође, не мора се односити само на физичко насиље већ и недолично додиривање, подстицање детета на неморално понашање. Последице сексуалног насиља према детету могу бити разноврсне а неке од њих су: страх, неприхватање физичких додира, нага промена понашања, отежано ходање, проблеми са спавањем и исхраном, лош успех у школи, уплашеност, дете бежи од куће итд. Генерално

сексуално насиље може оставити дубоке и дуготрајне последице по жртву. Ове последице могу бити физичке, као што су повреде или сексуално преносиве инфекције, али и емоционалне и психолошке.

2.4. Економско насиље

Економско насиље се изражава кроз онемогућавање економске независности, финансијску контролу и забрану приступа средствима. Примери економског насиља су: недавање новца, ограничавање приступа финансијама, ограничење породичног новца, контролисање трошкова, спречавање породичног партнера да се запосли из разлога да би остао завистан, ускраћивање прибављања основних производа за живот. Кроз образовање, подршку и правну заштиту, могу се предузети кораци за заштиту жртава и спречавање овог облика насиља. Разумевање и активна борба против економског насиља може помоћи у стварању сигурнијег и праведнијег друштва.

III НАСИЉЕ ДОВОДИ ДО ПОСЛЕДИЦА

Питање заштите од насиља у породици регулисано је различитим механизмима законске заштите, с обзиром на посебан значај заштите коју породица на основу Устава ужива.¹¹ Насиље у породици оставља бројне последице, како код жртве тако и код посматрача. Последице насиља су велике. Насиље у породици нарушава физичко и психолошко здравље жртава и утиче на целокупну динамику породичних односа.

3.1. Психичке последице

Породично насиље је, нажалост, свакодневна појава и може утицати на чланове породице. Насиље игра велику улогу у самом понашању жртве. У данашње време је више распрострањеније насиље над женама, где су жене жртве и трпе свакаква иживљавања својих партнера, што значи ја већа вероватноћа да ће жене бити жртве насиља код куће и у породици које почине партнери или бивши партнери.¹² Зато једна од последица психичког насиља може бити повлачење у себи.

Главни проблем је што жртве о томе ћуте и повлаче се у себи, не причају о својим проблемима са другима и стварају једну баријеру. Жртву је срамота да пријави насиље

¹¹ "Отворена врата правосуђа" 24. Јул 2023. "Насиље у породици-како га препознати и грађанскоправни поступак у оквиру кога се пружа заштита жртвама насиља у породици" <https://www.otvorenavratapravosudja.rs teme/porodicno-pravo/nasilje-u-porodici-kako-ga-prepoznati-i-gradanskopravni-postupak-u-okviru-koga-se-pruza-zastita-zrtvama-nasilja-u-porodici> сајт посетио 04.08.2024.

¹² "1800 Respect National Domestic Family and sexual violence counselling service" <https://www.1800respect.org.au/languages/serbian-what-is-1800respect/serbian-about-domestic-and-family-violence> посетио сајт 04.08.2024.

али са друге стране ју је и страх шта после тога, шта уколико не може да побегне и буде присиљена да буде у просторији са нападачем кога је пријавила. Може доћи и до тога да жртва има ниско самопоуздање такође и самопоштовање. Колико само случајева има где чујемо да је жена пријавила мужа, муж се правио да се ништа није десило и направио жртву од себе. Претученим жртвама је потребнија помоћ и лечење психијатра, а покушаји самоубиства су чести. Жртве пате од тешке депресије, а не мали број њих се одају алкохолу и дрогама. Жртва може да промени своје понашање услед насиља и тако постане нервозна, анксиозна има хроничну забринутост, емоционално незрела, напета, стално је опрезна, има осећање безнађа и очаја јер она мисли како не може да побегне, она такође може да верује и да је она одговорна за насиље и да исто заслужује. Страх такође игра велику улогу. Може доћи и до стања шока, трауме. Жртве насиља често доживљавају осећај безнађа и изолованости, што додатно компликује процес опоравка и интеграције у друштво.

3.2. Физичке последице

Насиље у породици може довести и до физичких последица које настају физичким активностима учиниоца према жртви и доводе до различитих последица које се манифестују: преломима(ребра, руке), огреботинама, главобољама, опекотинама, црвенилима, хроничним боловима, бол у леђима, астма итд. Ове повреде могу ићи од лакших до озбиљних повреда које захтевају медицинску интервенцију. Поред непосредних здравствених последица, физичко насиље може довести до дуготрајних здравствених проблема и инвалидитета.

3.3. Социјалне последице

Поред здравствених постоје и социјалне последице, а неке од њих су: губитак посла, стално узимање боловања, економска зависност, губљење пријатељства, лоше материјално стање, сиромаштво, одражава се и на родитељство.

Одражава се и на друштвени живот, потешкоће у обављању свакодневних активности.

Сведоци насиља као и учесници могу развити погрешно понашање и комуникацију, која доводи до конфликта и сукоба који могу постати чести и интензивнији, што касније може довести до пада квалитета породичних односа.

IV ЖРТВЕ НАСИЉА У ПОРОДИЦИ

4.1. *Насиље над децом*

Над дететом се може вршити насиље директним и индиректним путем у зависности да ли је оно жртва или је само присутно када се насиље врши. Директно насиље над дететом је веома озбиљан проблем који има далекосежне последице по дечји развој и ментално здравље. Овај облик насиља укључује физичко, емоционално и сексуално насиље (ударање, шамарање, вређање). а индиректно постоји онда када посматра насиље над другим чланом.

Насиље се може вршити злостављањем али и занемаривањем детета. Насиље је тежи облик кршења дечијих права, што доводи до озбиљнијих последица по психофизички и социјални развој детета. Ипак, занемаривање детета такође може бити изузетно опасно и штетно и од утицаја за његов негативан развој. Занемаривање детета постоји ако родитељ не брине о њему на прави начин нпр: уколико се не обезбеди могућност детету на образовање, не пружа му се здравствена нега, уколико му није обезбеђен адекватни смештај, исхрана. Родитељи занемарују своју децу како би могли да им обезбеде средства за живот што доводи до одвојености родитеља и деце. Родитељи не могу довољно да посвете време својој деци пре свега због тога када дођу са посла су уморни, дође до ситуације да дете хоће са њима да се игра а они како би их смирили употребе батине као начин смиривања. Гледано историјски батине играју велику улогу у васпитању детета.

Физичко насиље над дететом, према Гилу, дефинише се као: „намеран физички напад или наносење телесних повреда, укључујући и минималне као и фаталне повреде, нанете деци од стране лица која су дужна да се старају о њима“.¹³ Дефиниција професора Милосављевића по којој физичко насиље над децом обухвата такве односе и понашања од стране родитеља којим се применом физичке силе, уз или без употребе других средстава, наносе озледе или ране и угрожава здравље или живот малолетника или изазива његова смрт.¹⁴ У зависности од узраста детета и његовог психичког и физичког развоја зависи како ће оно да одреагује на насиље и до каквих последица оно може да доведе. Млађа деца у већини случајева нису свесна да трпе насиље, док старија иако су

¹³ Gil D., G., Violence against Children, Journal of Marriage and Family, 1971, 11

¹⁴ Милосављевић, М. , Социолошке основе друштвеног односа према насиљу над децом. Породица, насиље и савремено друштво, Зборник радова, Цицеро, Београд, стр. 21

свесна, њих је срамота да исто пријаве. Без обзира на узраст детета, последице могу да буду велике и да се одразе и на психичко и физичко здравље.

Психичко насиље јесте недолично и неморално понашање од стране родитеља, који користи свој доминантни положај у односу на дете и тако га злоставља, вређа, вербално напада, плаши, уцењује и испољава негативност према њему, такође може доћи до ускраћивања пажње, емоционалне хладноће, слабије комуникације са дететом. Веома је тешко открити овај вид насиља, што је и узгред проблем јер не може се уочити као што може физичко насиље. Сам конфликт између родитеља утиче и на психичко стање детета, из разлога када дође до развода брака дете уместо да добије љубав оба родитеља оно мора изабрати са којим од њих ће да живи и ово се може одразити на понашање детета негативно. Ово понашање представља вид емоционалног злостављања које и те како одражава на личност детета. Професор Љиљана Стевковић сматра да, поред сметњи у емотивном и социјалном развоју детета као и могућих тешкоћа у успостављању емоционалних и партнерских односа у одраслом добу детета, насиљем се може условити оштећење менталног здравља психички злостављаног детета.¹⁵

Под **сексуалним насиљем** у ужем смислу сматра сваки вид задовољавања сексуалних потреба и нагона применом физичке, психичке или неке друге силе или надмоћи, а у ширем смислу подразумева сваки вид вербалног, гестовног и физичког контакта са сексуалним садржајем најмање две особе било ког пола, на скали сексуалних порука, насилних речи и понуда, до наглашеног показивања сексуалних симбола, додиривања, покушаја или оствареног сексуалног односа и силовања, уколико је резултат невољног и неприхваћеног става било ког учесника у овим односима, када су у питању одрасле особе, независно од постојања или непостојања воље, хтења и сазнања када је објекат оваквих односа малолетна особа.¹⁶

Овде се дете укључује у активности које не схвата, и за које није сагласно у том смислу да није довољно развијено. Инцест се може јавити када дете није ни свесно тога, и то од стране родитеља или других чланова породице са којима је дете изузетно блиско и према којима има поверење, што значи да та лица искоришћавају поверење деце. Када дође до престанка злостављања, дете се може суочити са различитим проблемима који ће утицати на његов развој како у психолошком смислу тако и у социјалном. Ово је

¹⁵ Стевковић Љ. Карактеристике насиља над децом у породици и његове последице на здравље, 28

¹⁶ Милосављевић М. (1988), Насиље над децом, Београд, Факултет политичких наука, стр. 44.

најтежи вид насиља над дететом који се најтеже може открити. Насиље над децом може довести до различитих повреда било да се ради о физичким или психичким, али може довести и до смрти. Може утицати на развој детета, на његово понашање, образовање, могућност стицања пријатељства и емотивног партнера. Доводи до анксиозности, депресије, самоубиства, до проблема са менталним здрављем.

4.2. Насиље над мушкарцима

И ако се у већини случајева прича о насиљу над женама, такође могу и мушкарци бити жртве насиља. Статистички подаци које сам видео говоре о томе да су и мушкарци жртве насиља наравно не у тој мери као жене али без обзира на то и ово је такође проблем који се треба решити. Мушкарац се сматра главом породице који треба да има подршку у свему што чини зарад исте и у том смислу је под великим притиском. Када се говори о овом насиљу најчешће се мисли на психичко насиље, свађе, омаловажавања. У тим случајевима, насиље се своди на непрестано провоцирање у дужем временском периоду са намером да се изазове физички контакт.

4.3. Насиље над старим особама

С обзиром да је наша земља једна од демографски најстаријих држава мора се обратити пажња на ову тему. Као учиниоци ових дела су лица из круга породице најчешће, а у мањим случајевима и непозната лица.

Старије особе се често запостављају и занемарују, од стране чланова породице, што доводи до нарушавања њиховог здравља. Малтретирање старих особа много је чешће него што то можемо и да замислимо, јер се о овој теми ретко говори, уколико се изузму случајеви физичког и сексуалног насиља над старијим женама за које чујемо у медијима и организованих група које пљачкају баке и деке, а чиме се касније бави полиција. Најраспрострањенији облици насиља над старим лицима у Србији јесу небрига, економско злостављање и користољубље. Када је реч о старијим људима користољубље је један од разлога насиља али може доћи и због немоћи и незнања. Најчешће се као насилници појављују деца, унуци, супружници. Овде говоримо о облику насиља који је прикривен и недовољно истражен јер жртве се у већини случајева одлучују да не пријаве нападача, оне углавном трпе насиље из страха, стида и економске зависности.

4.4. Насиље над женама

Најизраженије насиље у породици је насиље над женама. Као насилник се у овом случају појављује мушкарац (партнер). Слика насилника је таква да у већини случаја он има низак степен самопоштовања, социјално је изолован, традиционалиста је, има проблема са послом, има неки од порока (алкохол).

Требамо разликовати породицу од брака, али независно од тога насиље над женом постоји и не разликује се, већ је исто а већи проблем настаје кад је у облику породичног насиља јер деца могу испаштати. Потребно је да породица ужива заштиту, у складу са законом. За разлику од брака који представља законом уређену заједницу живота жене и мушкарца¹⁷, дакле заједницу два лица различитог пола, породица је састављена из чланова брака и њихове деце, као и евентуално даљих потомака и њихових родитеља. Биолошки гледано, брак је ограничен на лица различитог пола, који су повезани полним односима, односно рађањем деце. Чим се роди дете, брак прелази у породицу и шири се рађањем нове деце. И поред чињенице да је породица заснована на дубоко личним односима, због чега односе у њој регулишу сами чланови породице.

Ова врста насиља је распрострањена вековима на читавој планети Земљи. Можда и главни разлог тога је полна неравноправност која је била и те како заступљена у ранијим цивилизацијама, а у неким земљама и дан данас. Из тог разлога је било потребно да се донесу међународни акти као што је нпр. Конвенција о укидању свих облика дискриминације према женама. Насиље над женама може имати различите облике: физичко (гурање, ударање), сексуално (непожељни коментари, насилна трудноћа), психичко (претње) , економско (крађа, забрана коришћења заједничког новца).

Насиље над женом може ремети њену пажњу ка васпитавању и посвећивању детету, што се касније може одразити на детету. Понашање према детету се знатно мења када насиље над њом престане и када се она боље осећа, тако су нека истраживања показала.¹⁸ Последице насиља у породици остављају трага и у будућности и то не само на жртву насиља него и на целу породицу, јер ако мушкарац туче жену, то на њој оставља последице, због којих касније рецимо она неће моћи да се побрине за своје дете, што може довести до тога да дете постане деликвент.

¹⁷ Чл. 3, став 1, Породичног закона ("Сл. гласник РС", бр. 18/2005, 72/2011 - др. закон и 6/2015)

¹⁸ Kaufman K., G., L. Little, Defining the Boundaries of Child Neglect/ When Does Domestic Violence Equate With Parental Failure to Protect?, Journal of Interpersonal Violence, 2003, p. 338-355.

V ЛИЧНОСТ

Личност је један од темељних појмова психологије који се односи на непоновљив, релативно чврсто интегрисан, стабилан и комплексан психички склоп особина, који одређује карактеристично и доследно понашање индивидуе.¹⁹ Сваки човек је индивидуа сама по себи и представља посебну личност, из тог разлога људи као јединке се разликују. О самом појму личности и о њеном формирању постоје различите дефиниције и схватања.

Личност представља скуп различитих способности, темперамената, мотива, карактера, вредности и још неких других карактеристика које су битне за особу. На основу тога можемо рећи да када говоримо о личности ми не говоримо само о неким њеним психичким процесима, већ говоримо о њему као целокупној личности, односно о јединству личности. Рот у том смислу каже, када говоримо о личности говоримо о одређеним карактеристикама појединца које се огледају у различитим облицима понашања.²⁰ Што даље значи да не постоје људи који могу имати потпуно исти психо-физички систем, али у неким случајевима постоје сличности, што даље значи да постоји јединственост личности. Такође можемо рећи да је и доследност једна од карактеристика личности, односно понашање појединца који испољава одређене реакције дужи временски период, односно испољава своје особине у великом броју случајева (на пример показује амбиције, себичност), у сличним ситуацијама. Када би покушали да дефинишемо појам личности лаички, рекли бисмо да је личност у ствари изглед човека како он показује себе јавности. Олпорт је рекао: личност је динамичка организација оних психо-физичких система унутар индивидуе који одређују њено карактеристично понашање и њен карактеристичан начин мишљења.²¹ Рот је дао једну он најприхваћенијих дефиниција личности, а то је: "Личност је јединствена организација особина која се формира узајамним деловањем појединца и средине и одређује општи за појединца карактеристичан начин понашања."²² Б. М. Тјеплов је сматрао како се не могу наћи два човека са потпуно једнаким психичким својствима, па је рекао "да се сваки човек од другог разликује читавим низом особености чија укупност образује његову

¹⁹ Corr, Philip J.; Matthews, Gerald (2009). *The Cambridge handbook of personality psychology* (1. publ. изд.). Cambridge: Cambridge University Press.

²⁰ Рот Н., Психологија личности, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд, 1981, стр. 6.

²¹ Sadock, Benjamin; Sadock, Virginia; Ruiz, Pedro (2017). *Kaplan and Sadock's Comprehensive Textbook of Psychiatry*. Wolters Kluwer.

²² Рот, Н., Општа Психологија, III Издање, Београд: Завод за уџбенике и наставна средства, 1977, стр. 227

индивидуалност”.²³ Личност утиче на начин на који се носимо са изазовима, доносимо одлуке и комуницирамо са другима. Она обликује наше склоности и вредности, те игра важну улогу у нашем животном путу и односима. Наравно, личност није статична; она се може развијати и мењати у зависности од наших напора и искустава. Она се развија током времена под утицајем бројних фактора, укључујући генетику, средину у којој одрастамо, искуства и личне изборе.

Постоје неколико фактора личности, а то су:

1. биолошки фактори (овде спадају нервни систем, ендокрини систем и телесна конституција)
2. Спољни фактор односно средина (породица, друштво, школа)
3. Активности

Сваки од ових фактора утиче на развој личности. Човек се развија од малена и сваки фактор на њега може утицати, од биолошких до спољашњих. Оба фактора су подједнако важна. Фактори могу утицати позитивно и негативно. На основу тога можемо рећи да је криминално понашање повезано са особинама личности извршиоца кривичног дела али и са средином.

Када је реч о криминалној личности, такође постоје бројни покушаји дефинисања такве личности. Канепа је приликом истраживања криминалне личности дошао до закључка да постоје две фазе, прва фаза је фаза ломбровског порекла која истиче апсолутну специфичност ове личности, док се у другој фази та специфичност негира под утицајем психоаналитичких схватања по којој су антисоцијални пориви, мање или више латентни и присутни код сваког појединца био он деликвентан или не.²⁴ Касније у Италији је настала трећа фаза под називом Пинателова теорија која се састоји од 8 тачака. Пинател је рекао да је злочин људски акт и криминалци су људи као и други, они се разликују од других пошто је прелазак на чин израз разлика у степену, у питању су квантитативне а не квалитативне разлике између њихове психе и психе некриминалаца.²⁵ Од саме личности зависи да ли ће она бити криминална или не, и ту главну улогу играју ендогени фактори. Криминално понашање обухвата све активности које су противне закону и друштвеним нормама, а које могу укључивати дела као што су крађа, превара,

²³ Тјеплов Б. М., Психологија, Завод за издавање уџбеника, СРС, Београд, 1966, стр. 230.

²⁴ Канепа Ђ., Криминална личност и типологија делинквената, реферат на 7 Међународни конгрес за криминологију, Београд, 1973, стр. 4.

²⁵ Bouyat M. et J. Pinatel, Traite de droit penal et de Criminologie, Paris, Dalloz, 1963, str. 391.

насилно понашање, и друге врсте недозвољених активности. Да би разумели овакво понашање потребно је анализирати многе факторе који утичу на појединца, с обзиром да се ради о сложеној теми. Сматра се да код делинквената постоје тенденције ка оваквом понашању, што значи да имају склоност ка чињењу недозвољених радњи и криминалном понашању. Д. Путник истиче да неко ко не чини кривична дела, не значи да он нема криминалне тенденције.²⁶

VI ФАКТОРИ ЛИЧНОСТИ И ЊИХОВ УТИЦАЈ НА НАСИЉЕ У ПОРОДИЦИ

6.1. Интелигенција

Интelligenција представља једну врсту способности, за коју постоје доста дефиниција. Према Роту, интелигенција јесте способност сналажења путем мишљења у новим ситуацијама или као способност решавања проблема путем мишљења, основна психичка активност која долази до изражаја код интелектуалних радњи појединца јесте, увиђање битних и важних односа.²⁷ Интелигенција или интелект јесте ментална особина која се састоји од више способности: учење из искуства, адаптирања на нове ситуације, схватања и разумијевања нових ситуација и коришћења стеченог знања у интеракцији са окружењем.²⁸ Рецимо Гилфорд је сматрао да се интелигенција састоји од пет главних способности: памћење, когнитивно мишљење, способност дивергентног мишљења, конвергентног мишљења и способност евалуативног мишљења.

Постоје доста дефиниција интелигенције, с тим што сам издвојио неке. До сазнања коефицијента интелигенције можемо доћи на основу тестова интелигенције, ради се о посебној врсти тестова, који су састављени од задатака за које је утврђен начин на који ће се исти оцењивати. Први тест интелигенције су израдили научници Бине и Симон, циљ овог теста је био да се одвоје деца која су слабије умно развијена, да би се њима посветила пажња. Данас се степен интелигенције израчунава тако што се израчуна ментални узраст, затим се подели с хронолошким узрастом, а добијени коефицијент помножи са 100.

Поставља се питање на које са сигурношћу не можемо дати тачан одговор а то је да ли интелигенција утиче а криминално понашање. Сликвито речено, теоретичари се

²⁶ Путник Д., Основи психологије за потребе органа гоњења, ВШУП, Београд, стр. 98.

²⁷ Рот Н., Општа психологија, Оп. Cit., стр. 71

²⁸ Goldstein, S.; Princiotta, D.; Naglieri, J. A., Eds. (2015). *Handbook of Intelligence: Evolutionary Theory, Historical Perspective, and Current Concepts*. New York, Heidelberg, Dordrecht, London: Springer. стр. 3.

још свађају, поводом ове теме, из разлога што су мишљења подељена. Неки од теоретичара заступају теорију по којој интелигенција нема пресудан значај, док други заступају теорију по којој интелигенција јесте један од фактора који има улогу у криминалном понашању.

Она утиче на криминално понашање заједно са осталим факторима. Уколико неко не може да заврши одређени посао то доводи до фрустрације, до сукоба, до тога да има комплекс ниже вредности, што у крајњем случају може довести до криминалног понашања. Овде видимо како интелигенција може да утиче као неспособност да се реши нешто, она доводи даље до фрустрација и те фрустрације, свађе могу довести до криминалног понашања. Постоји повезаност у самом систему личности. Такође велики проблем данас је пронаћи посао који би задовољио наше потребе, односно бити у стању прехранити породицу својим радом. Особа која има ниску интелигенцију и слабо образовање, не може да пронађе сталан посао и из тог разлога је стално под стресом и притиском јер од ње зависе остали чланови. Овај проблем може довести до фрустрације и свађе унутар породице што касније може изазвати физички конфликт. Неспособност да се особа носи са стресом може погоршати стање у породици, односно може изазвати физичко насиље услед ниске интелигенције.

Менталне дефектности постоје када постоји поремећај интелигенције, а то је најчешће услед заосталости у развоју или деменцији. Под заосталом интелигенцијом се сматрају особе:

1. Дебили (IQ 50-70) то су особе које успевају да стекну основно образовање и које могу да обављају послове који не захтевају интелектуални напор.
2. Имбецили (IQ 35-49 овде постоји умерена душевна заосталост, IQ 20-34 овде постоји тешка душевна заосталост) они нису у стању да стекну основно образовање и не могу самостално да обављају послове.
3. Идиоти (IQ испод 20) особе о којима се други брину.

У зависности од интелигенције зависи и о ком кривичном делу је реч. Према неким истраживањима особе са нижом интелигенцијом се јављају приликом извршења сексуалних деликата, крађе па чак у неким ситуацијама и убиства. Све више случајева ових дела је и у породици.

Али са друге стране осим што посматрамо ниво интелигенције код учиниоца кривичних дела, постоји могућност искоришћавања жртава са ниском интелигенцијом, што је све већи број таквих жртава.

Особе са ниским степеном интелигенције могу постати жртве насиља из разлога што оне не могу схватити и разумети дело друге особе. Најчешћи случајеви насиља у породици у којима су жртве особе са ниском интелигенцијом јесу случајеви сексуалног насиља.

Док сам радио истраживање у Основном суду у Нишу наишао сам на случај у коме је лице у стању неурачунљивости, из разлога што је на граници лаке ка умереној менталној заосталости, свог брата са којим живи у истом домаћинству, испред продавнице полио соком а након тога је узео празну гајбицу и замахнуо у намери да га удари, вређао га и претио.

Такође имамо случајеве у којима деца са нижом интелигенцијом малтретирају своје родитеље а притом нису ни свесни тога. Такође најчешћи пример тога јесте силовање од стране детета услед немогућности да нађе лако свог партнера, онда у том случају они иду ка томе да задовоље своје полне нагоне на другачији начин а да притом као и у овом случају врше кривично дело али и дело против морала.

Један потресан случај о коме сам читао јесте случај детета које је силовало своју мајку. Син 25 година вратио се пијан из града, био је у алкохолисаном стању када је силовао мајку. У другој соби је био млађи син који није чуо али му је мајка испричала ујутру. Мајка је рекла како њен син није завршио школу и да је скоро неписмен. Ово је пример истраживања која су показала, да олигофрени, због тога што не могу наћи лако свог партнера, иду ка томе да задовоље своје полне нагоне на другачији начин а да притом као и у овом случају врше кривично дело али и дело против морала.²⁹

Навео сам ситуације насиља у породици у којима као један од узорака криминалитета јесте низак ниво интелигенције, услед којих долази до тешких дела. Морална дефектност има одређену улогу у вршењу неких кривичних дела и могу се појавити као криминогени фактор.

²⁹ Аутор: Новинар РТВ БХ " Син силовао мајку " 29. Август 2013 <https://www.rtvbn.com/cirilica/16230/sin-silovao-majku>, приступио 03.08.2024.

6.2. Темперамент

Темперамент јесте склоп урођених предиспозиција емоционалног доживљавања и реаговања. Темперамент је одређен наслеђем, телесном конституцијом и, посебно, грађом и функционисањем аутономног нервног и ендокриног система. Неки истраживачи указују на повезаност темперамента са формалним динамичким карактеристикама понашања, као што су енергетски аспекти, пластичност, осетљивост на специфична појачања и емоционалност.³⁰ У лексикону страних речи и израза М. Вујаклије темперамент се у буквалном значењу преводи као прави однос помешаних ствари, ваљана мера, док са психичког аспекта значи нарав, ћуд, скуп склоности неког човека, облик стања свести, нарочито осећајности који у неком човеку преовлађају.³¹ Особине темперамента се огледају у погледу тога колико јако, често, којим интензитетом, и колико временски трају. Постоје неколико подела темперамента, али једна стара подела темперамента према Хипократу је најпознатија и најкоришћенија. По њему постоје 4 врсте темперамента:

1. Колерични тип (имају јака осећања, веома лако се одлучује на акцију, њихове реакције се честе и јаке, ове особе се често брзо наљуће)
2. Сангвинични тип (брзо реагује, осећања нису јака, не траје дуго и слабије су реакције, људи који лако мењају своје расположење)
3. Флегматични тип (ретко и споро реагује и слабија су осећања)
4. Меланхолични тип (ретко и споро реагује, али су реакције јаке)

Свака породица се састоји од неколико чланова, и наравно да чланови породице могу имати различите темпераменте, и у одређеним ситуацијама могу различито да се понашају. Темперамент се показује у целокупној активности једног човека а не само кроз емоционалне реакције. Мишљење Н. Рота је такво да он сматра да темперамент не показује само начин реаговања у емоционалној сфери, већ брзину и снагу и у другим активностима, па се он може одредити као карактеристичан начин реаговања на различите дражи у различитим ситуацијама.³²

³⁰ Rusalov, VM; Trofimova, IN (2007). *Structure of Temperament and Its Measurement*. Toronto, Canada: Psychological Services Press.

³¹ Вујаклија М., Лексикон страних речи и израза, Просвета, Београд, 1980, стр. 902-903

³² Рот Н., Општа психологија, Завод за издавање уџбеника, Београд, 1966, стр. 235

Најчешће се види о каквом типу темперамента је реч када се ради о провокацији. Постоје случајеви када један партнер провоцира другог и свашта му говори са циљем да га испровоцира, не могавши више то да слуша почео би да узвраћа све до тренутка кад би у налету беса дошло до физичког конфликта. Пример Колеричног типа темперамента који јаком реакцијом на провокацију би ишао до те мере да се одлучи на акцију односно прво да узврати свађом а после и ударцем. Неко би у овом случају мирно одреаговао само ћутањем и изласком из просторије, евентуално само свађом. И овде видимо како у зависности од темперамента може доћи до насиља. Импулсивне особе често делују пре него што размисле. Када се догоди конфликт са партнером или децом, они могу брзо да изгубе стрпљење и реагују насилно, као што је викање или бацање предмета, јер не успевају да контролишу своје импулсивне реакције. Такође, особе које су агресивне, могу када дође до неслагања у породичним односима имати потребу да реше конфликт насилним путем или свађом. Посебно је битно обратити пажњу на насиље у породици, с обзиром да је реч о људима који проводе сваки дан заједно, који међусобно решавају несугласице, наравно постоје свађе и то је веома битно како изаћи из тих свађа као победник (овде где сам ставио победник подразумевам да се изађе мирним путем и да се нађе решење за проблеме који су узрок свађе). Породичне ситуације могу бити стресне и конфликтне, што значи да особе са темпераментом који је склонији агресивним реакцијама могу имати потешкоће у управљању стресом, што може повећати ризик од насиља у породици.

Партнери се морају прилагодити темпераменту, односно не радити нешто на такав начин који би узроковао непримерену туђу реакцију, јер уколико жена зна да муж не реагује добро у одређене ситуације, онда нема потребе за тим, или обрнуто, не мора да буде реч о провокацији, може бити и нека друга ситуација. Темперамент може имати одређен утицај на криминално понашање, такође постоје мишљења и да су људи који имају колерични темперамент више склони агресији од флегматичних, с тим што то не значи да особе са флегматичним темпераментом не могу да изврше кривично дело насиља у породици. Деца која су изложена насилном понашању могу научити и усвојити такав начин понашања. Ако родитељи имају темперамент који доводи до агресивног понашања, деца могу одрастати у окружењу где је насиље нормализовано. Уколико дође до правилног развоја личности, може доћи и до развоја особине темперамента, на пример до толерантности. Разумевање темперамента, може допринети смањењу насиља у породици и побољшању живота. Темперамент се мора посматрати као једна од

најважнијих психичких особина, јер је веома значајна за саму личност. Такође разумети понашање и начин на који ће реаговати партнер или дете је од великог значаја, јер онда можемо да спречимо насиље и остале последице које иду са насиљем, али и уздићи однос са породицом на већи ниво.

6.3. Мотиви

Мотиви се могу дефинисати као органски или психолошки фактори који покрећу или регулишу понашање ради постизања одређених циљева.³³ Д. Креч и Р. Крачфилд су рекли да је “мотив потреба или жеља удружена намером да се постигне одговарајући циљ”.³⁴ Б. Лоренц је рекао да су “мотиви у пуном смислу само свесне, разумне побуде вољних радњи”.³⁵ Неки аутори под мотивацијом подразумевају процес стварања мотива, тако што се врши одабир начина понашања, доноси одлуке за предузимање одређених радњи у вези са изабраним мотивом и планирање активности ради остваривања циља.³⁶ Када смо мотивисани онда смо усмерени ка одређеном циљу. Процес мотивације је такав да је то процес усмеравања, покретања и управљања човековим активностима. У одређеним ситуацијама веома је тешко одредити мотив човекових поступака. Они дају одговор због чега је неко тако поступио. Мотиви су повезани са циљевима и намерама. Циљ је увек условљен мотивом, и од мотива зависи како ће се обликовати циљ.

Мотиви могу бити различити, па тако имамо биолошке односно урођене мотиве као што су потреба за храном, водом, али имамо и такозване социјалне мотиве који се могу задовољити само уз помоћ других људи, овде бих навео мотив (тежња да се буде прихваћен у заједници) и мотив самопотврђивања. За разлику од других фактора личности мотиви не морају бити стални, односно нестају када се задовољи одређена потреба. Мотиви се такође не могу видети већ се могу уочити на основу понашања појединца. Мотиви могу бити и узрочници кривичних дела која се дешавају у породици. Мотиви могу имати кључну улогу у обликовању понашања.

Д. Т. (62) из Шипова осуђен је у Окружном суду у Бањалуци на 15 година затвора због свирепог убиства супруге С. (57) којој је секиром смрскао главу. Као главни мотив овог убиства јесте љубомора, односно мислио је да га жена вара.³⁷ Мотив овог убиства

³³ Рот Н., Психологија личности, Оп. Cit., стр. 87

³⁴ Креч Д. и Крачфилд Р., Елементи психологије, Научна Књига, Београд, 1976, стр. 280.

³⁵ Лоренц Б., Психологија, Београд, 1926, стр.294.

³⁶ Симоновић Б., О мотивацијама криминалног понашања, ЈРКК, бр. 3-4, 1986, стр. 85.

³⁷ Аутор: Морача Н. " Српска инфо " – " Сумњао да га вара па је убио сјекиром: Мушкарцу из Шипова 15 година робије због свирепог убиства супруге " 29. Април, 2022. 14:52 <https://srpskainfo.com/sumnjao-da->

је освета мужа. Партнер који је изузетно љубоморан или несигуран може користити насиље као начин да спречи свог партнера да има било какве односе са другима или да изрази своју несигурност. Овај мотив може бити посебно изражен у случајевима када насилник осећа претњу од потенцијалног губитка партнера. Насиље може бити мотивисано осећајем осветољубивости због претходних вербалних свађа, препуцавања или издаја. Насилник може желети да се "освети" партнеру користећи насиље као средство.

Имамо случајеве убистава или малтретирања родитеља од стране њихове деце који су се десили из разлога што им родитељи нису давали новац, или нису преписали имовину. На основу овога можемо закључити да финансијски интереси и користољубље може бити фактор насиља. На пример када један члан породице користи забрањена средства да би присилио другог на одређене финансијске одлуке или да би га економски искористио. Ово је често случај у ситуацијама економског насиља, где насилник контролише све финансијске ресурсе у породици.

Убиства извршена из користољубља спадају у тешка убиства с обзиром на побуде извршења. Побуде из којих је кривично дело учињено представљају у ствари мотив извршења дела те објашњавају разлоге због којих је учинилац дело остварио.³⁸ Тешка убиства су умишљајна убиства. Мотив, који руководи убицу при извршењу дела, свакако је један од најважнијих момената на који се треба обратити пажња. Користољубље се јавља када особа предузима акције с циљем да оствари одређене материјалне добити, било за себе или за друге. Проф. М. Радовановић и проф. М. Ђорђевић говоре да убиство из користољубља постоји онда кад се убиство изврши ради прибављања какве материјалне користи, нарочито имовинске користи а за постојање овог дела није потребно да је корист заиста постигнута, нити се тражи да је корист противправна.³⁹ Један од најчешћих мотива за насиље у породици је жеља за контролом и доминацијом над партнером или другим члановима породице. Особа која жели да врши контролу може бити мотивисан потребом да изолује жртву од пријатеља и породице односно забрани контакт са тим људима а све у циљу како би је контролисао и управљао њоме. Такође може ограничити особи кретање, ускратити је са информацијама из спољашњег света на

[ga-vara-pa-je-ubio-sjekrom-muskarcu-iz-sipova-15-godina-robije-zbog-svirepog-ubistva-supruge/](https://www.ubistva.org/ga-vara-pa-je-ubio-sjekrom-muskarcu-iz-sipova-15-godina-robije-zbog-svirepog-ubistva-supruge/), приступио 03.08.2024.

³⁸ Коментар Кривичног закона СФРЈ, група аутора, редакција Срзентић Н., „Савремена администрација“, Београд, 1978, стр. 199

³⁹ Радовановић М. – Ђорђевић М.: Кривично право, посебни део, Београд, 1977, стр. 60.

тај начин што ће јој забранити коришћење друштвених мрежа, што је у данашње време доста присутно. Насиље се често користи као средство за одржавање моћи у породици и осигурање да други чланови породице поступају онако како насилник жели.

Полни мотиви, односно потреба за задовољавање полног нагона, могу бити такође фактори насиља у породици. Постоје ситуације у браку када једно од партнера не жели да има сексуалне односе, због умора или стреса, а са друге стране други партнер инсистира на томе. У том тренутку се јавља осећај притиска, и без обзира на одбијање, жеља другог партнера је толико велика да он не увиђа и занемарује осећаје жене. У налету беса и фрустрације приморава жену против њене воље, упркос чему долази до акта силовања у породици. Овај догађај код жртве би изазвао трауматично искуства, страх и губитак поверења у партнера, срамоту и осећај кривице, што додатно нарушава њену психу. Овај догађај такође утиче и на сам брак. Мужевљев нагон по сваку цену води до насиља у породици. Овај облик насиља је дубоко штетан јер не само да нарушава физички интегритет већ оставља трајне психолошке последице. Сексуално насиље у породици често произлази из неравнотеже моћи и контроле. Овакви случајеви илуструју како полни мотиви могу постати окидач за насиље у породичним односима,

У неким случајевима, насилник може бити мотивисан страхом од напуштања, и из тог страха он се користи насиљем како би спречио партнера да оде, без обзира да ли партнер жели да оде или не. Све ово произилази из несигурности и зависности од партнера.

На основу свега наведеног можемо да закључимо да постоје различити мотиви који представљају један узрочник на основу којих долази до извршења кривичног дела у породици. Навео сам пар мотива као што су љубомора, користољубље, освета, моћ, полни мотив и доминација, али то су само неки од њих. Данас посебно долази до изражаја мотив користољубља. Свакодневно можемо чути како је дете убило родитеље зато што му нису дали новац, или како родитељи искоришћавају своју децу у циљу добијања новца за њих, под тим мислим да децу приморавају да раде свакакве гадости (сексуално искоришћавање) са циљем добијања материјалне користи. Нажалост живимо у таквом свету да циљ неких људи не бира средства. Све више деце је због тога угрожено. Али са друге стране у том смислу нису само угрожена деца, има и случајева где муж “продаје” тело своје супруге у циљу остваривања добити своје породице. Ово су само неки од примера користољубља којих нажалост има. Морамо се борити против тога. Мотиви имају значаја у човековом понашању јер су они на неки начин покретачи човека и

његовог понашања и због тога се мора обратити пажња на њих. Испитивање мотива помаже у разумевању људског понашања и омогућава боље суочавање са изазовима као што су насиље и агресија.

6.4. Карактер

Карактер представља збир психичких особина једне особе. Рот је дефинисао карактер као „интегрисани систем особина, које омогућавају појединцу да упркос препрекама поступа на релативно доследан начин у односу на моралне принципе и морална схватања неког друштва”.⁴⁰

Карактер може да има шире и уже значење. У ширем значењу, под овим појмом подразумева скуп оних црта личности које су се развитком човека усталиле и које као такве утичу на његово мишљење, осећање и утичу на његову активност и понашање у различитим ситуацијама, док у ужем смислу, подразумева скуп устаљених битних својства личности које се огледају у управљености и чврстини воље које се манифестују у делу човекових вољних активности, у вези са његовим социјалним понашањем.⁴¹ Карактер особе игра значајну улогу у понашању и начину на који та особа реагује на одређене ситуације.

Можда сте и чули када неки људи говоре како неко има лош карактер или добар карактер, у зависности од тога да ли се одликује моралним особинама, према томе добар карактер има онај човек који се поред поштовања моралних кодекса понашања, карактерише и одлучношћу, док са друге стране човек са лошим карактером се не придржава моралних принципа. Такође сигурно сте чули како за неке људе говоре да имају слаб карактер а како за неке кажу, да имају чврст карактер, ова подела је извршена према управљености и чврстини вољних особина. Чврст карактер има онај човек који поред поседовања моралних принципа, показује енергичност и упорност у свом понашању, док са друге стране човек са slabим карактером може поседовати позитивне моралне принципе али није довољно одлучан да их примени. То значи да њега могу одликовати моралне особине али он није у стању да их примени, док са друге стране особе са чврстим карактером имају вољу и упорне су у нечему што хоће.⁴² Најбољи пример за то јесте остављање алкохола, особе са чврстим карактером ће у томе успети

⁴⁰ Рот Н., Психологија личности, Ор. Cit., стр. 63

⁴¹ Јовић М., Криминална личност (да ли се рађа или постаје), Наша реч, Лесковац, 1998, стр. 53.

⁴² Рот Н., Психологија личности, Ор. Cit., стр. 64

без обзира колика ће борба трајати, али ће победити, док особа са slabим карактером ће посустати и тражиће стално нека оправдања као немогућност престанка коришћења алкохола, таквим особама је потребно пружити помоћ како би се могли вратити на прави пут. У суштини ради се о скупу особина које појединцу омогућавају да поступа правилно упркос препрекама. Као што сам навео у овом примеру који је везан за остављање алкохола, човек се мора водити особинама као што су доследност и упорност, а све у циљу да успе у ономе што ја зацртао.

Карактер често може бити разлог насиља, а посебно насиља у породици. Нека истраживања су показала да се код особа које су извршиле кривично дело појављују карактерне особине као што су егоизам, малициозност, агресивност, примитивизам.

У претходном делу текста споменуо сам људе који имају слаб карактер, он их може довести до различитих проблема а један од најчешћих је проблем са остављањем алкохола. Видимо како посредним путем карактер може имати велики значај код насилника, посебно код насиља у породици. Немогућност за остављањем алкохола, прелази у већи проблем, а то је како ће особа која га користи али и особе у његовој близини одреаговати. Најчешће то изазива свађе, конфликте, у неретким случајевима и убиства и туче. Свакодневно можемо чути како је супруг у пијаном стању истукао жену, или са друге стране како жена није могла више да трпи супруга који стално долази пијан кући и трпи малтретирање, а са друге стране стално јој обећава како ће да остави алкохол и да ће се променити. То су људи који су тако рећи јаки на речима а не делима. Овде карактер није главни узрочник насиља над партнером али представља битан фактор јер од њега зависи да ли се особа и под којим условима може променити или не. У већини случајева насилници су они који имају слаб карактер и њихове тежње њима владају а не они тежњама, што је и проблем што се не могу контролисати. То је разлог зашто се такви људи требају пријавити (овде конкретно реч о алкохоличарима коју покушавају да оставе алкохол) како би им се пружила подршка, а то је веома битно јер од тога зависи живот целокупне породице а не само њихов.

Особе са емпатијом имају способност да разумеју и да се саосећају са осећањима других, мање су склоне насиљу из разлога што их емпатија тера да размишљају о последицама својих поступака према другима, док са друге стране особе са мањом емпатијом нису свесне потребе других људи, не размишљају о њиховим осећањима, брига их је само за себе и мање су свесне за патњу других што може довести до чешћег испољавања насиља. Ако дође до сукоба у породици, особа са емпатијом покушаће да

разуме туђе понашање и мишљење и покушаће да избегне физичке или вербалне сукобе, са циљем да реши сваки проблем мирним путем.

Особа која се осећа несигурно и има ниско самопоуздање може користити насиље као начин да успостави осећај моћи и контроле у породици, јер он у ситуацијама када га члан породице омаловажава или игнорише, жели да покаже снагу, али у већини случајева на погрешан начин, односно насиљем. Имамо и нарцисоидне особе које за себе мисле да су најбоље, могу бити склоне насиљу када им партнер на то не указује, када осете да немају довољно подршке од партнера, када им се не пружа довољно пажња или у ситуацијама када га неко од чланова породице критикује, не похвали његов успех. Они насиљем желе постићи доминацију и самопоштовање које су имали.

Агресивно понашање и насиље у породици представљају озбиљне друштвене проблеме из разлога што су последице по појединце и породице као заједнице велике. Агресивно понашање доприноси сукобу између брачних партнера. Из неке ситне свађе особа са агресивним понашањем може да буде испровоцирана на такав начин да учини нешто због чега би испаштала. У већини случајева које сам имао прилике да чујем када је долазило до конфликта између брачних партнера, супруг је био тај који је био агресиван, који је покушавао да реши проблем силом а не речима, што је доводило до још тежих последица по њиховом односу. Знатно је теже када се све то одвија поред детета, можемо само замислити колико је то стресно за дете видети како се његови родитељи туку, а да једно од њих не може да контролише своју агресивну страну. Овде није реч само о том физичком контакту јер услед агресивног понашања може доћи и до сексуалног насиља које може имати и те како велике последице по жртви. Што се тиче ове врсте насиља у породици у већини случајева су жене жртве али неретко то могу бити деца. Разлог томе могу бити различити фактори, а неки од њих јесте и карактер и тежња ка нечему а притом друга особа то не жели, нити је свесна тога. Треба напоменути да када говоримо о агресивији и агресивности не говоримо о истим појмовима, јер агресивија представља тренутно понашање, наносење штете другом лицу или околини, док агресивност јесте трајна особина.

Овде можемо мало говорити и о том егоизму као карактерној особини, која је у данашњем времену и те како заступљена. Егоизам јесте у суштини тежња ка некој сопственој потреби најчешће је реч о стицању материјалних вредности, а у неким ситуацијама и нематеријалних, односно остваривање неког личног интереса, без обзира на све, они своје интересе стављају на прво место, а други их не занимају. Они често

долазе у сукобима са особама чији су интереси различити. Постоје родитељи који не обраћају пажњу на своју децу, не обезбеђују им услове за школовање, не брину о њиховом здравственом стању, зато што за њих није битно да ли та деца имају нормалне услове за живот. У суштини њима је битно да они могу себи да обезбеде добар живот, док њихова деца пате. Ово може бити и разлог зашто се деца окрећу криминалу, да би могли што брже да почну да брину о себи, и из тог разлога се као малолетна лица појављују у крађама, у препродаји недозвољених средстава, па чак и у порнографији. На све то се опредељују како би постала самостална јер су њихови родитељи саможиви. Такви родитељи мисле само на себе и своје потребе, а нажалост деца испаштају, јер нису она крива. Има случајева где родитељи остављају кући децу да би се проводили и путовали, без хране, новца и других средстава за нормалан живот, и наравно да ће та иста деца почети сама да се брину о себи како би имали на неки начин материјалну сигурност. Овде видимо како неке карактерне особине могу бити један од фактора насиља у породици, без обзира да ли је тај фактор велики или не има дејства и због тога требамо више говорити о карактеру као узрочнику насиља.

6.5. Емоционална нестабилност

Према неким теоријама, оне су стања осећања која резултирају физичким и психолошким променама које утичу на наше понашање.⁴³ Човек не може бити само рационално биће, које своје поступке предузима искључиво на основу размишљања и закључивања, већ на његове поступке утичу у великој мери и емоције односно осећања, како је изјавио Рот, такође за њега емоције представљају доживљај човековог вредновања и субјективног односа према стварима, људима, догађајима и према сопственим поступцима.⁴⁴ Човек колико год се водио неким размишљањем он мора имати у томе и дозу неких осећања. Такође можемо емоције дефинисати као доживљај нашег веровања и субјективног односа према стварима, људима, догађајима и сопственим поступцима.⁴⁵ Према Д. Кречу и Р. Крачфилду емоције означавају најосновније доживљаје сопствене личности, али ипак истичу да, у најширем психолошком смислу, емоције представљају узбуђено стање организма које се манифестује тројако: емоционалним доживљајем, емоционалним понашањем и

⁴³ Scirst Daniel L. (2011). *Psychology Second Edition*. 41 Madison Avenue, New York, NY 10010: Worth Publishers. стр. 310.

⁴⁴ Рот Н., Општа психологија, Оп. Cit., стр. 175

⁴⁵ Ibid., стр. 170.

физиолошким променама.⁴⁶ Свако има способност да изабере како ће изразити своје осећање, што значи да постојање неког осећања, не може бити оправдање за неприхватљиво понашање.⁴⁷ Веома је битно да се осећања могу разликовати, па тако можемо разликовати афекте, расположења и страсти по њиховом трајању и интензитету. Афекти су краткотрајни али веома интензивни, расположења су мање бурна и трају дуже, док су страсти интензивна стања која имају дуго трајање. Постоји много емоција а неке од њих су: љубав, љубомора, мржња и љутња, ово су неке од најбитнијих емоција, којим се човек може водити. Чланови породице су на неки начин повезани емоцијама, као што је љубав мајке према детету. Што више позитивних емоција постоји у једној породици то је већа шанса да дете постане стабилније када порасте. Док са друге стране уколико постоји стална нервоза, љутња, напетост, мржња то се може одразити супротно ка детету. Свака породица се разликује од друге, пре свега због односа међу члановима породице. До проблема долази када постоји емоционална нестабилност која се огледа у повећаној узнемирености, у проблему контролисања емоција, претераној осетљивости, а настаје као последица фрустрираности, одбачености, љубоморе.

Под афектом у ужем смислу речи разликују се интензивна и краткотрајна стања осећања праћена телесним и изражајним појмовима.⁴⁸ Може се дефинисати и као душевни процес изазван навалом осећања, компликованих представа које наступају и пролазе нагло, већином сужавањем свести и пропраћени телесним променама.⁴⁹ Афекти делују и на памћење, пажњу и на друге активности. Могу се поделити на физиолошке као што су гнев, страх, жалост, радост и патолошке код шизофреније и других душевних обољења, депресија, манија, биполарни поремећај. Афекти су такви да стварају јаку узбуђеност која доводи до сужавања свести, утичу на целокупну функцију човека, он се испољава физички и генерално кратко трају. Постоје многи чиниоци који утичу на настанак и манифестацију афекта. Афекти такође могу да буду један од узрока насиља у породици, јер уколико је члан породице у страху за свој живот, он ће аутоматски покушати себе да одбрани, и ту могу настати одређене последице, по њега али и по друго лице. Јаки гнев може довести до губитка контроле и физичког или вербалног напада на чланове породице, рецимо, особа може насилно реаговати на неку ситуацију у породици, што може довести до физичког сукоба, гнев може бити реакција на зло које је лицу

⁴⁶ Креч Д. и Крачфилд Р., *Op. Cit.*, стр. 237.

⁴⁷ Топаловић Ж. Вид О односу слободе воље и мотива још почетком 20. века је писао, „Граничне међе умишљаја и нехата“, *Crimen*, Београд 1/2010, 117–120.

⁴⁸ Вујић В., *Медицинска психологија и општа психопатија*, Београд-Загреб, 1956, стр. 73.

⁴⁹ Јевтић Д., *Судска психологија*, Београд-Загреб, 1960, стр. 37-38.

нането. Особа која је под сталним стресом на пример због посла, а није у стању да управља својим емоционалним реакцијама, такав вид стреса и фрустрација могу да се нагомилају у њему, Таква особа под стресом и унутрашњим притиском, може бити бесом обузета. Тренутни осећај беса, почео би да доминира његовим размишљањем и понашањем. Осећај да није довољно добар и да не може да контролише ситуацију, појачан критиком, довео би до експлозије беса. Посебно уколико издржава породицу, а чланови исте су незадовољни. Он уместо да смирено разговара с члановима породице о финансијама, нагло реагује. Почине да виче, оптужујује их да га не разумеју. Његова љутња може бити толико интензивна да је у тренутку губитка самоконтроле физички нападне неког од њих. Жртве овог напада могу бити шокиране, уплашене и изненађене, и након тог догађаја преовладава страх. Његов бес и стрес могли би довести до поновног насиља у будућности. Бес као психолошки афект има директан утицај на реакцију у односу на своју жртву. Под притиском стреса и фрустрације, није био у стању да рационално реагује, већ је његова реакција била вођена афектом беса. Овакав губитак самоконтроле често доводи до насиља у породици.

Психолошки афекти када су интензивни могу довести до агресивног понашања. Особе које су под сталним стресом или су склоне депресији и анксиозности, могу бити подложније експлозијама беса или фрустрације, што повећава ризик од насилних испада. Патолошки афекти су привремени душевни поремећаји, представљају стања велике узбуђености услед чега постоји несразмера између интензитета дражи и начина реаговања, долази до сужења свести, суманута доживљавања и веома агресивно понашање. Битно је рећи да особа која изврши кривично дело у стању патолошког афекта се може квалификовати као неурачунљива или има битно смањену урачунљивост.

Долазимо до закључка да у ментално здравој породици преовладава стање радости, среће који доприноси бољем животу унутар породице али и њиховом развоју, док са друге стране негативни афекти урушавају квалитет заједништва једне породице.

Фрустрација је емотивно стање које може настати када се особа суочи са препрекама, неуспехом у остваривању својих циљева. У општој психологији фрустрација се најчешће дефинише као спречавање, осујећење задовољења мотива.⁵⁰

⁵⁰ Рот Н, Општа психологија, Ор. Cit., стр. 216.

Када је особа изузетно фрустрирана, особито ако је та фрустрација дуготрајна или интензивна, постоји потенцијал да та фрустрација прерасте у агресивно или насилно понашање. На пример, особа која је дуже време без успеха тражи посао може развити велику фрустрацију која може довести до избијања насиља. Живимо у таквом времену да је веома тешко наћи посао којим би могли да издржавамо породицу. То може довести до великих проблема, свађа а у најгорем случају и насиља. Јер као члан породице си под константним притиском да омогућиш својим вољенима најбоље услове за живот. Свако ко наиђе на препреку приликом остваривања циља, треба опет покушати све док не успе да учини оно што је хтео или евентуално да промени циљ уколико је то могуће. Као последице фрустрираности могу се јавити агресивност али и анксиозност. Када се не може остварити одређени циљ, неки људи прибегавају да своје незадовољство испоље најчешће на чланове своје породице тако што их грде, вичу, вређају и физички чак нападну, без обзира што они не представљају узрок фрустрације.

Љубомора је веома заступљена данас, људи кажу да ако неког стварно волите онда сте мало љубоморни, али са друге стране имате и ону неконтролисану љубомору која није добра по друге. Свако може бити љубоморан, па чак и деца, чија се љубомора види када њихови родитељи обраћају пажњу неком другом детету. Већина правника сматра да је убиство из љубоморе тешко убиство из ниских побуда. Међутим, има и оних који мисле да је заљубљеност олакшавајућа околност. И један и други став имају своје аргументе. Повређени понос или увређена сујета представљају главни мотив код убиства из љубоморе. Особе са великом сујетом могу бити осетљиве на критике или осуде, што може изазвати јаке емоције и реакције и насиље у случају породичног сукоба.

Постоје ситуације где муж постаје љубоморан када жена проводи време са пријатељима или колегама. Његова љубомора га тера да жени забрани изласке, прати њене позиве и поруке, и стално је испитује где је била и с ким је разговарала. Постоје и случајеви у којима муж без икаквог основа верује да га жена вара, његова вера у то може постати толико јака да је он оптужује, прати, сваки пут када би причала са неким мушкарцем он би јој то набијао на нос. Неки мушкарци су толико жељни пажње да су некад љубоморни и на своју децу из разлога што жена проводи више времена са децом него са њим и овде постоји осећање занемарености. Сви ови случајеви доводе до психолошког насиља а касније и физичког. Патолошка љубомора може довести и до сталне контроле што додатно компликује породичне односе. Прочитао сам пар случајева на интернету на овој теми, а овде ћу их изложити.

Супруг из Новог Сада, осумњичен је за убиство невенчане супруге, после саслушања, на предлог Вишег тужилаштва, судија за претходни поступак одредио је притвор до 30 дана. Он је изнео своју одбрану и признао је да је ударао рукама и ногама невенчану супругу, која је преминула у њиховој кући. Поновио је оно што је претходно после хапшења испричао у полицији, потврђујући да су се те вечери посвађали, после чега је и физички насрнуо на њу. По ономе што је рекао, обоје су те вечери били у алкохолисаном стању, а он ју је оптуживао да га вара, што је жена упорно негирала. Није јој поверовао и почео је да је туче. Овде осим љубоморе имамо са друге стране као узрочник и коришћење алкохола. Ове две комбинације нису реткост када долази до насиља, већ супротно веома су распрострањени као фактори насиља.⁵¹

Против Мајке из околине Власотинца, полиција је поднела кривичну пријаву због сумње да је убила дете при порођају. Сумња се да у ноћи између 1. и 2. Новембра, пошто се сама породила у својој породичној кући, новорођеном детету није пререзала пупчану врпцу, није га ни хранила и нити му пружила основне услове за живот због чега је дете и преминуло. Обдукцијом је утврђено да је узрок смрти запуштеност и необезбеђивање основних услова за живот новорођенчету, пише у саопштењу лесковачке полиције. Чедоморство је пријавио супруг. грађевински радник, који је у тренутку несреће био на градилишту.⁵² Чедоморство представља убиство детета при порођају, услед поремећаја који се може појавити приликом порођаја. Ово дело представља привилеговано убиство и као такво је прописано у нашем закону.⁵³

Људима који не могу да контролишу своје емоције треба помоћи, јер ако не можеш да контролишеш бес, мржњу и љубомору онда је велика вероватноћа да ћеш учинити нешто што не би хтео да теби учине. Овде можемо доћи до закључка да емотивни поремећаји могу да допринесу насиљу у породици у одређеној мери, и да представљају један од криминогених фактора.

⁵¹ Аутор: Љ. П. "Новости" - "Нови Сад: Признао убиство невенчане супруге, усмртио је због љубоморе" 14. Новембар 2016. <https://www.novosti.rs/vesti/naslovna/hronika/aktuelno.291.html:635089-Novi-Sad-Priznao-ubistvo-nevencane-supruge-usmrtio-je-zbog-ljubomore> приступио 04.08.2024.

⁵² Аутор: Друштво, "Јужне Вести", "Мајка усмртила новорођенче", 10:51, 8. 11. 2010, <https://www.juznevesti.com/Drushtvo/Majka-usmrtila-novorodjence.sr.html>, приступио 08.08.2024.

⁵³ Чл. 116, Кривичног Законика ("Сл. гласник РС", бр. 85/2005, 88/2005 - испр., 107/2005 - испр., 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014, 94/2016 и 35/2019)

6.6. Склоности и навике

Навике и склоности су сложени аспекти људског понашања који се развијају и стварају током живота под утицајем различитих фактора, понављањем различитих делатности. Утицаји под којима се оне формирају могу бити позитивни и негативни. Навика представља својство човека да се у истим ситуацијама подједнако понаша, док склоност представља својство човека да се у сличним ситуацијама подједнако понаша.⁵⁴ Ове психичке особине су веома распрострањене код рецидивизма. Склоности и навике играју важну улогу у динамици насиља у породици, како код жртава, тако и код починилаца.

Рецидивизам се односи на понављање преступног понашања од стране појединца који је већ имао криминалну историју, односно лица које је извршило ново или исто кривично дело. Рецидивизам подразумева да особа након издржавања казне или рехабилитације поново изврши преступ. Према Кривичном законнику Републике Србије, поврат се дефинише на следећи начин „ако је учинилац кривичног дела учињеног са умишљајем раније осуђен за умишљајно дело, суд ће ту околност узети као отежавајућу, ако од раније осуде или издржане казне није протекло пет година.“⁵⁵ Рецидивизам постоји и у насиљу у породици. Постоји једна позната реченица да када муж подигне једном руку на жену, подигнуће опет. На појаву рецидивизма делује низ различитих фактора, спољашњих и унутрашњих. Категорију рецидивиста чине особе са изграђеним негативним схватања о друштвеним вредностима, навикама и низом других негативних својстава личности.

Ако неки од насилника, чија је пријава била одбачена, једног дана буде процесуиран и осуђен за насиље у породици, он ће правно посматрано бити први пут осуђен, што ће умањити казну, а могао је за исто кривично дело већ бити кажњен и спречен да га поново учини. Члан породице може да врши над другим чланом насиље одређено време. Свако насиље које се деси унутар породице без обзира да ли то било психичко, физичко, економско или сексуално треба посматрати као да је већ вршено, односно да се понавља, јер жртва изнова и изнова пати. Ако појединац који је осуђен за

⁵⁴ Аћимовић, М., Судска психологија, Београд: Савремена администрација, 1983, стр. 207.

⁵⁵ Чл. 55, став 1, Кривичног законика (Службени гласник Републике Србије, 85/2005, 88/2005 - испр., 107/2005 - испр., 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014, 94/2016 и 35/2019.)

насиље не добије адекватну рехабилитацију и подршку, ризик од рецидивизма се повећава.

Може се десити да партнер који је био осуђен за насиље у породици и који је провео одређено време у затвору, а након ослобођења приступи терапијама али не успе да се промени, поново постане насилан према члановима своје породице, што доводи до нових проблема. Такође постоје случајеви у којима рецидивисти прођу програм рехабилитације али услед коришћења алкохола и дрога и стварања зависности од истих доводи до понављања насиља према члановима породице. Жртва насиља у породици, када први пут претрпи насиље она буде у стању шока, а како не би била, јер од неког ближњег то не би очекивала и углавном је убеђена да неће да се настави, захваљујући речима учиниоца који се извињава, обећава да до тога неће више доћи, тако је у теорији, али у пракси у већини случајева они ће опет учинити неко слично кривично дело. Ово је проблем којим се треба позабавити, и на који треба свако да обрати пажњу, јер никад се не зна ко може бити жртва а ко учинилац. Посебно код нас у Србији јер овај проблем је чест.

6.7. Психозе

Психоза је психичко стање у коме постоји изобличен, извитоперен доживљај реалности, односно у таквом стању је пацијенту све теже да разликује шта је реално а шта не.⁵⁶ Психозе односно душевна обољења су тешки поремећаји душевног живота код којих долази до различитих промена, особе са таквим променама нису свесне својих поступака. Мишљење међу теоретичарима је подељено, у смислу да ли психозе имају утицаја или не на криминално понашање људи. Дошло се до закључка да неке психозе могу бити погодније за криминално понашање од других. Психозе се могу поделити на функционалне (параноја, манично-депресивна психоза и шизофренија) и органске (прогресивна парализа, трауматске психозе, епилепсија, деменција, порођајне психозе). Психозе имају утицаја и на саму породицу. На појаву психозе унутар породице утичу различити фактори, од значаја су карактерне црте родитеља, емоције унутар породице, однос између родитеља, комуникација. Учешће ментално оболелих приликом извршења кривичних дела неспорно постоји.

⁵⁶ Аутор: Марић Бојовић Н., “Стетоскоп”- “Психозе - значење, симптоми и подела”, 18.09.2017, <https://www.stetoskop.info/kutak-za-dusu/psihoze--znacenje-simptomi-i-podela>, приступио 30.09.2024.

Параноја је душевна болест код које се појављују сумануте идеје. Тако да параноик може да умисли нешто што се у ствари не дешава, или да умисли да му је неко непријатељ и да треба у самоодбрани да га убије, или да је његова дужност да убије чланове своје породице. Параноја је стање у којем особа има дубоко укорењене страхове и сумње у намере других људи, често без основаних разлога. Параноја може довести до недовољног поверења, неправилне интерпретације поступака. Ови симптоми могу значајно утицати на породичне односе и потенцијално довести до насиља у породици.

Особа са паранојом може имати уверење да је партнер vara и да је у сталној вези са другим људима. Чак и без конкретних доказа, наставља да га константно пита о његовим активностима и тражи доказе о његовој верности. Она може постати агресивна и нападна, често проверавајући телефон и личне ствари свог партнера. Њену константну сумњу и притисак могу изазвати конфликте и стрес, што може довести до вербалног или чак физичког насиља у случају да се ситуација ескалира. Када сам био на пракси у Јавном тужилаштву био је случај насиља у породици, Јавни тужилац је склапао оптужни предлог против С. В. Због постојања основане сумње да је извршио кривично дело насиље у породици из Члана 194 КЗ у стању битно смањене урачунљивости, према својој бившој жени И. В. Испред себе је имао медицинску документацију према којој је утврђено да окривљени болује од трајне душевне болести параноидне психозе, са доминацијом сумануте идеје, љубоморе, и предложио је да му суд изрекне меру безбедности обавезно психијатријско лечење и чување у здравственој установи.

Суманута, патолошка љубомора постоји када особа верује да је партнер неверан и тражи доказе љубави и неверства (касније само овог другог) како у садашњости, тако и у прошлости и у будућности, што везу претвара у пакао који се не може издржати. Пошто често почиње постепено, са поступцима који се тумаче као нормална љубомора, па се полако развијају ка суманутој, партнери оваквих особа често дуго трпе разна малтретирања пре него што схвате да је особа болесна. Свако је од нас чуо како се каже да онај ко вас воли је и љубоморан јер му је стало до вас, али овде се ради о болесној љубомори која прелази границе љубави. Често партнер који је болесно љубоморан проверава свог партнера, брани му да излази без њега, води рачуна о томе како се облачи, ограничава му кретање, из тог разлога долази до честих свађа између партнера. Да ли се овде ради о љубави или не, сами процените.

Манично-депресивна психоза представља промене у емоционално-афективном животу. Манично-депресивна психоза је поремећај расположења карактерисан

поновљеним епизодама повишеног расположења, повећане енергије и активности (манија или хипоманија) и депресије.⁵⁷ Као дела која могу да се јаве појављују се сексуална дела, увреде, клевета, преваре. У стању маније лице може бити агресивно и учинити убиство или нанети тешке повреде другом лицу. Са друге стране имамо стање депресије која је мање повезана са насиљем, јер у том стању лица у више случајева се одлучују на самоубиство. У овој фази може да се изврши убиство вољене особе из породице из различитих разлога. Када се изврши убиство у неретко случајева долази и до самоубиства.

Особа са биполарним поремећајем, може ући у маничну фазу, то је фаза у којој он постаје узбуђен, раздражљив и преоптерећен енергијом. Он може имати потребу да контролише и доминира што може довести до агресивног понашања. Може да буде непријатељски настројен према члановима породице, агресиван што доводи до конфликта и физичког насиља. Док са друге стране особа која је у другој фази она доживљава дубоку депресију, осећајући се безнадежно и уморно. Током ове фазе, она може бити неактивна и изолована, што доводи до занемаривања породичних обавеза и контаката и чланови породице се могу осећати игнорисани. Особа која се бори са овим поремећајем може се наћи у ситуацији где се наизменично налази између екстремно високих и ниских расположења. У једном тренутку може бити изузетно енергична, агресивна и надахнута, али у следећем тренутку може бити депресивна и опседнута осећајем безвредности. Ове промене могу бити збуњујуће и стресне за чланове породице, који можда не разумеју разлоге за овакво понашање. Ово неразумевање може довести до конфликта, прекида комуникације и потискивања осећаја, што може ескалирати у вербално или емоционално насиље. Потребно је на време увидети овај проблем да би особа са овим проблемом почела да иде на адекватно лечење и терапије а са циљем излечења.

Употреба алкохола је веома заступљена данас из разлога што је алкохол доступан свима и ако постоје одређене забране, што је веома погодно за само употребу и зависност. Алкохол представља једну врсту отрова за организам, што значи да је веома штетан. Умерено коришћење алкохола се толерише од стране друштва. Али проблем настаје приликом претераног опијања и коришћења алкохола дужи временски период, услед кога настаје зависност. Услед тога долази до различитих последица као што је

⁵⁷ Мишић, М., ур. (2005), *Енциклопедија Британика. А-Б*. Београд: Народна књига : Политика. стр. 148.

промена физичког изгледа, заборавност, изгубљеност, емоционална нестабилност, халуцинације, губитак породице и пријатеља. **Акутни алкохолизам** јесте стање једне особе која пређе употребу умерене количине алкохола за краћи временски период. Особа у таквом стању може пре свега напасти чланове своје породице, може се користити вулгарним језиком и у том смислу да се наруши нормална комуникација, такође промене у психичком стању односно емоционална нестабилност услед које се не зна како ће одреаговати на одређену ситуацију, може доћи до повећане агресивности.

Особа у таквом стању губи функцију у породици, у већини случајева уколико се ради о оцу, син преузима његову улогу у зависности од старости. Услед чега је дете приморано да ради одређене послове, да брже одрасте, да трпи притиске. Породице у којима се појави овај фактор су често нефункционалне, односи међу члановима су хладни, пуни беса и презира, разумевање не постоји, све више постоји егоизам, незадовољство и агресија. Делириум тременис представља најтежи синдром алкохолизма, који се јавља као резултат тешке алкохолне токсикације услед наглог престанка узимања алкохола и услед дуготрајне употребе алкохола и стварања зависности. У овом случају алкохол управља човеком, то јест његовим потребама. Када би питали алкохоличара зашто се одао алкохолу, он ће вам навести неки разлог, најчешће је то незадовољство животом, догађај који га је погодио, али у суштини алкохол је тај који га наводи и зависност од њега. Алкохоличар не може да уочи грешке свог понашања, јер није свестан тих грешки. Таквим људима је алкохол на прво место а не породица.

Шизофренија душевна болест која спречава особу да разликује стварност од илузије, нарушава њену способност логичког размишљања, утиче на њене емоционалне одговоре према другима и омета њено друштвено функционисање. Код шизофрених поремећаја долази до промене одређених функција мозга, до слабљења повезаности са спољашњом средином, јер се особа повлачи у свој свет и бежи из реалности.

Шизофренија је озбиљан психијатријски поремећај који утиче на размишљање, осећања и понашање особе. Последица тога су промене мишљења, запажања, у глобалу, промене психе. Особе које пате од овог душевног обољења су махом опасне и могу да испољавају агресивно и криминално понашање које долази због тога што постоји страх да ће неко да уништи његову личност. Још увек се не може са сигурношћу рећи који је главни узрок настанка шизофреније, већ постоје само нагађања. Ако особа са шизофренијом не узима редовно прописане лекове или самостално прекине терапију, симптоми поремећаја могу се погоршати, што може довести до непредвидивог

понашања. Ово може довести до повећаних конфликта у породици и потенцијално насилних реакција као резултат погоршаних симптома. Пре пар недеља сам гледао серију која је заснована на убиство једне младе девојке. Девојка је патила од шизофреније. Њена мајка је увидела чудно понашање њене ћерке на свом рођендану када је била мала, она је имала потребу за самоћом, није хтела са својим другарима да се игра а у једном тренутку узела је камен и пошла према једном детету да га гађа. Мајка је то приметила и успела је да спречи, а затим је попричала са лекаром. Девојчица је почела касније редовно да посећује здравствену установу како би јој било боље. Она је једном приликом напала мајку, из чиста мира мислећи да је она мрзи, да жели да јој нашкоди. Ово је само део приче, без обзира што се ради о серији и у стварном животу постоје сличне ситуације. Рецимо на пример да жена има шизофренију и да иде на лечење и терапије а њен партнер не разуме дејство шизофреније и како она утиче на његову супругу и због тога је фрустриран јер не може да предвиди њено понашање, услед непознавања болести може доћи до свађа и већих сукоба и из тог разлога партнер треба да покаже толеранцију и да пружи помоћ у таквим ситуацијама, јер на тај начин и жена ће се осетити сигурније.

Свако у породици може имати члана који болује од шизофреније не знајући то, и због тога је битно да се о томе прича како би на време увидели и помогли тим особама. Особа са шизофренијом може имати заблуде о томе да је неко из породице против ње или да је окружена заверама. Ове заблуде могу довести до осећаја претње и агресивног понашања. Важно је да се на време открије, како би се кренуло са лечењем и узимањем лекова а у циљу побољшања свести и стања особе са шизофренијом обољењем. Шизофренија може утицати на понашање особе и динамику у породици. Овим особама се треба пружити подршка јер пролазе кроз нешто што већина људи нису ни свесни и не знају како изгледа. Важно је да чланови породице, као и здравствени радници, буду свесни симптома и последица шизофреније како би пружили адекватну подршку и спречили насиље.

6.8. Психопатија

Склоп људи код којих су интелектуалне функције одвијају без нарочитих сметњи, али постоји настраност у области емоције, воље и нагона, што им отежава прилагођавање социјалним и моралним нормама друштва где живе,⁵⁸ ову дефиницију је дао Јевтић.

⁵⁸ Јевтић, Д., Оп. Cit., стр. 9.

Карактеристично за психопатију јесте поремећај моралности, односно моралног понашања, најчешће је реч о понашању које је законом забрањено, као што су на пример кривична дела (убиство). Поремећаји моралног расуђивања су заправо асоцијалне и неадекватне моралне одлуке, неисправни или незрели закључци и морални судови. Морално расуђивање се може посматрати и као мисаони процес који прати савест помажући јој у одлукама шта да ради, а који се изражава речима, делима и принципима.⁵⁹ Често се може десити да особе које потичу из сиромашних породица и породица које су такорећи нефункционалне, траже себе и узора могу наћи у особама које су окарактерисане као психопате. У том тренутку оне су обузете њима, размишљају о њима, склоне су да их копирају, да се угледају на њих, па чак и да извршавају дела које они извршавају. Особе које се угледају у овом случају имају поремећене моралне вредности, и требао им је такав узор којим ће они оправдати своје тежње и нагоне које имају.

Психопатија је специфичан поремећај личности, који се може открити у раном детињству. Потребно је од малена уочити такво понашање, да би се што раније почело са терапијама, овакву децу је врло тешко дисциплиновати и васпитавати, па се може рећи да деца управљају родитељима а не обрнуто, такође је потребно пратити такву особу док одраста јер овде не постоје велики падови у понашање већ се смењују краткотрајни успеси и падови. Најчешћи примери како се открива психопатија код деце јесте њихова потреба за мучењем и убијањем животиња и на тај начин задовољавају своје нагоне. Родитељи са овом дијагнозом често су лош пример за своју децу, лоше их одгајају, због своје неспособности не могу им пружити прави дом у ком ће се осећати вољено.

Психопатија и насиље у породици често су повезани јер особе са психопатским особинама могу показивати недостатак емпатије, кајања, недостатак гриже савести, егоизам, негативне емоције и склоност ка манипулативном и насилном понашању. Особе са таквим понашањем често су асоцијалне, агресивне и емоционално нестабилне. Муж који има психопатске особине и контролише сваки аспект живота своје жене, одређује са ким ће се она дружити, где се сме кретати, шта сме да ради и она ако покуша да се супростави користи се манипулацијом, уцењивањем и претњом. Ова врста психичког насиља може ескалирати у физичко насиље ако муж осети да губи контролу над женом.

⁵⁹ Stout M., *The Sociopath next door: The Ruthless Versus the Rest of Us*. New York: Broadway Books; 2006.

6.9. Неурозе

Неурозе су лакша врста психичког поремећаја. По интензитету и тежини, неуроза не спада у категорију тежих менталних обољења.⁶⁰ Оне су психички поремећаји који се карактеришу анксиозношћу, стресом и патолошким страховима који утичу на свакодневни живот. Људи који пате од неурозе често су свесни својих симптома и могу разумети да су њихови страхови и забринутости неосновани, али им је тешко да их контролишу. Особе са неурозом могу имати проблема да управљају стресом и анксиозношћу. Они могу довести до импулсивног понашања и раздражљивости, што може довести до конфликта и агресије са члановима породице. Неурозе могу отежати способност особе да комуницира, стварати претерану осетљивост на страхове и стрес. Студент са одличним просеком, може бити у дилеми да ли да настави да студира због проблема са слабом концентрацијом и несаницом, а као главни разлог тога јесу амбиције његовог оца који је желео да заврши факултет, али није и хоће да кроз сина оствари своје пропале жеље али и притисак који отац ствара на њему. Што све доводи до тога да он има проблема са концентрацијом и неспавањем и на њему је одлука да се избори да настави даље и да победи стрес и анксиозност која је присутна током студирања и да савлада притисак који је присутан. Постоје неурозе које услед емотивних промена могу довести до промене у личности и тако утицати на појаву криминалног понашања. Опсесивне неурозе могу утицати на сексуалне деликте и убиства у породици, силовање у браку.

6.10. Предрасуде

Предрасуде се стварају током живота, и представљају на неки начин скуп неоснованих мишљења која имамо о људима, групама или стварима, обично на основу недовољних или нетачних информација. Иако су предрасуде природан производ човечје психологије, њихове последице могу бити штетне, обликујући наше односе и одлуке. Оне имају значајну улогу у понашању људи, и представљају ставове који се тешко мењају. Предрасуде могу стварати дискриминацију и угрожавати права људи. Када се особа или група етикетира на основу предрасуда, могуће је да не буде третирана праведно у раду, образовању или друштвеним окружењима. На пример, стереотипи о раси, полу или сексуалној оријентацији могу довести до системске неједнакости и

⁶⁰ Аутор: Редакција ВашДоктор, “ВашДоктор”- “Симптоми Неурозе”, 17.02.2024., <https://vasdoktor.com/mentalno-zdravlje/simptomi-neuroze/>, приступио, 30.09.2024.

недостатка могућности за неке групе људи. Предрасуде могу ограничити нашу могућност да сазнамо и растемо. Предрасуде се не заснивају на истинитим чињеницама и углавном представљају негативно мишљење. Предрасуде могу угрозити наше личне односе и комуникацију. Против предрасуда се треба борити, важно је развијати свест о својим предрасудама и трагати за чињеницама пре него што направимо закључке, важно је слушати и поштовати искуства и перспективе других људи. Кроз образовање, отворен дијалог и емпатију, можемо да унапредимо своју способност да препознајемо и сузбијемо предрасуде у нашем друштву.

Конкретно што се тиче насиља у породици неке од предрасуда јесу да насиље трпе жене које потичу из сиромашних породица, необразоване жене, да психичко насиље не постоји и великом обиму, да је алкохол највећи узрочник свађа и насиља у породици и једна од најпознатијих реченица јесте да се насилник променио услед кајања и извињења.

VII ТЕОРИЈЕ

7.1. Фројдова теорија

Ово је једна од најутицајнијих теорија која се одржала и данас. Фројд је говорио да је психички живот налик леденом брегу који плива морем. Као што само мали део вири изнад површине, а његова огромна маса се налази под водом тако је и код психичких процеса, само је мањи део свест, а огромна маса психичких процеса припада несвесном.⁶¹ На основу овога можемо видети колико је заиста велика несвесност у односу на свесност. Према Фројду структура личности се састоји од оно, ја и над-ја (ид, его, суперего).

Ид је најосновнији и најстарији део личности, који представља инстинктивне и примитивне жеље, попут жеље за храном, и агресијом, сачињен је од инстиката. Ид функционише по принципу задовољења, циљ је да се избегне бол и створи стање пријатности. Приликом постизања стања задовољства постоје два процеса, а то су рефлекси и примарни процеси.

Его развија особа у процесу социјализације и покушава да посредује између жеља Ида и захтева стварности. Оно функционише по принципу реалности, настојећи да задовољи жеље Ида на начин који је друштвено прихватљив. Овде се траже најбоља решења и начини како би се задовољио инстинкт. Фројд је сматрао да его није самосталан

⁶¹ Рот Н., Психологија личности, Оп. Cit., стр. 11

део, већ да је он извршилац онога чему ид тежи. Он је разуман слуга једног неразумног господара.⁶²

Суперего је морални аспект личности, који укључује друштвене и етичке стандарде усвојене од родитеља и друштва. Суперег настоји да контролише Ид и примора Его да делује у складу са моралним нормама. По Фројду овај део се састоји од принципа, моралних прописа, идеала које појединац у кући и другим социјалним утицајем усвојио, које је личност у себе унела. Састоји се од его-идеала и савести.⁶³

Између њих може доћи до сукоба, и тада личност постаје другачија односно може доћи до поремећаја у понашању, анксиозности или несигурности. Замислите да постоји ситуација у породици где један од родитеља често виче на дете и физички га повређује а све то због стреса и фрустрације. У овом случају, Ид родитеља ће осетити снажну потребу за ослобађањем агресије и фрустрације кроз физичко насиље или викање. То је импулсивна жеља за тренутним задовољењем осећаја беса и контроле, без разматрања последица. Его ће се трудити да управља ситуацијом на рационалан начин, разматрајући последице својих поступака. Оно ће покушати да пронађе начине као што је на пример, разговор са партнером, разматраће како би одређени поступак утицао на дете. Суперег ће се фокусирати на моралне и етичке стандарде који се односе на родитељство и бригу о детету. Оно ће подсетити на важност поштовања, емпатије и ненасилног понашања. да родитељи треба да буду добри узор и да избегавају насиље као метод решавања проблема. Сва три аспекта личности морају да раде заједно како би помогли у управљању и решавању ситуације тако да буду у складу са друштвеним и моралним стандардима. Према овој теорији, сматра се да је период од 5 година веома важан, односно рано детињство и да од тог периода зависи како ће се дете развијати.

Фројд је објаснио процес развитка и сваки корак ка одрастању игра улогу и има смисао, ово су само неки од фаза развоја: орални, анални, фалусни, гентални развој. Нема сумње да ова теорија има велики значај. М. Милутиновић истиче да према психоаналитичким теоријама свако од нас са собом носи одређене подсвесне импулсе и нагоне за криминалним понашањем. По овоме је свако од нас потенцијални деликвент. Код деликвента лакше долази до избијања криминалних нагона, под дејством нагона неадекватна социјализована личност лакше пада у криминалитет у односу на

⁶²Ibid., стр. 13

⁶³Ibid., стр. 14

некриминалну личност која је у стању да сузбије нагоне вршењем друштвено корисних активности.⁶⁴

На основу ове теорије добијамо нека објашњења криминалног понашања: да је злочин вид неурозе, злочинац има антидруштвени карактер, злочинац је емоционално фрустриран, злочинац поседује антисоцијални карактер, злочин и криминалитет се објашњавају као несклад између друштвене структуре и нормативног система.⁶⁵ Психоаналитичари започевши од Фројда су имали своје ставове а неки од њих су се разликовали, али за све њих је од великог значаја појам несвесно који заузима битну улогу.

7.2. Бихејвиористичка теорија

Џон Вотсон је зачетник ове теорије, и може се рећи да је ово теорија о понашању, с обзиром на то када би превели бихавиоур добили би значење, понашање. Они се воде тиме да треба да се проучава понашање, односно оно што се може опазити. Главни концепт бихејвиоризма је да се понашање може објаснити и предвидети искључиво кроз посматрање спољашњих стимула и одговарајућих реакција и да посматрање представља најбољи начин истраживања, као што је то радио Скинер. Бихејвиористи верују да се све врсте понашања могу објаснити као одговор на одређене спољне стимулусе. Постоји Скинерова претпоставка о законитости понашања у којој наводи како се награђивањем и ненаграђивањем може стећи или напустити одређено понашања.

Скинер је веровао да су сви облици понашања резултат процеса учења и да следе одређене закономерности. Понашање које је праћено позитивним последицама има већу вероватноћу да се понови, док са друге стране понашање које доводи до негативних последица има мању вероватноћу да се понови. Скинер је увео обликовање понашања, који описује како се одређено понашање може научити кроз постепено награђивање и појачање делимичних корака ка жељеном понашању. Представници ове теорије сматрају да су сви обрасци понашања научени кроз интеракцију са окружењем. Замера им се што они такође објашњавају део проблема односно само посматрају понашање, а не и оно што покреће то понашање или осећања у току тог понашања, што је од изричитог значаја

⁶⁴ Милутиновић М., Криминологија, Савремена администрација, Београд, 1981, стр. 108-109.

⁶⁵ Игњатовић Ђ., Криминологија, Београд, 1992, стр. 113.

за целокупно понашање. На неки начин када спомињемо награђивање и ненаграђивање, можемо да говоримо о томе да се лако може управљати човеком.

7.3. Теорија интелигенције

Теорија интелигенције бави се разумевањем и описивањем интелигенције, њеног развоја, структуре и начина на који се може мерити и проценити. Постоји много теорија интелигенције, од којих свака нуди различите перспективе на природу интелигенције и њену улогу у људском функционисању. Теорија интелигенције и њен однос са криминалитетом бави се разумевањем како интелектуалне способности и различити аспекти интелигенције могу утицати на склоност према криминалном понашању. Делинквенти због ниске интелигенције, нису способни да сагледају последице својих поступака, па се због тога криминално понашају.⁶⁶ Неки представници ове теорије су ниску интелигенцију повезивали са степеном образовања. Ученици са мањом, имали су проблем да прате предавања, због чега су одустајали од школовања, што је условило криминално понашање, као негативно коришћење слободног времена.⁶⁷ Неки теоретичари са једне стране сматрају да интелигенција има утицаја на извршење кривичних дела, док са друге стране други теоретичари сматрају да не постоји правило.

Извршиоци кривичних дела се разликују по својој интелигенцији, па тако одређена дела могу извршити само високо интелигентне особе, док са друге стране одређена дела чине особе са ниском интелигенцијом. Делинквенти са нижом интелигенцијом могу извршавати различита кривична дела, склони су импулсивном понашању као што је крађа, разбојништво, пљачка, силовање, туче, која не захтева сложено планирање или стратегију. Што значи одређене врсте деликвенције могу бити чешће због смањених способности планирања, размишљања о последицама.

Иако интелигенција игра улогу у овим понашањима, други фактори, као што су социјално окружење, образовање и личне околности могу допринети криминалним активностима. Висока интелигенција не значи да особа не може вршити кривична дела, али може довести до извођења дела која су сложенија и често мање импулсивна. Нека од дела која они врше су компјутерски криминал, преваре које се тичу инвестиција, злоупотреба података, фалсификовање. Они су склонији извршавању сложенијих и

⁶⁶ Милутиновић М., *Op. Cit.*, стр. 107

⁶⁷ Јашовић Ж., *Слободно време и преступничко понашање младих*, Институт за криминолошка и социолошка истраживања, Београд, 1974, стр. 69-74.

планираних кривичних дела, захваљујући њиховим способностима. Ниска интелигенција може играти улогу у насиљу у породици. Рецимо на пример да дође до ситуације да особа са нижом интелигенцијом, покаже импулсивност када се осети фрустрирано или узнемирено, она има тенденцију да реагује агресивно без разматрања последица. На пример током свађе са партнером око финансијских проблема, удари партнера или направи неку другу штету. Његово понашање произилази из немогућности да се контролише и да планира своје поступке. Његова ниска интелигенција може бити фактор који доприноси његовом недостатку самоконтроле и решавању конфликта. Особа са нижом интелигенцијом може имати проблема са комуникацијом и изражавањем својих осећања. На пример када се таква особа не слаже са партнером око неких одлука (образовање детета), уместо разговора и покушаја да се реши све мирним путем, она постаје агресивна, виче, што даље може да изазове реакцију друге стране и може доћи до неке врсте насиља најчешће физичког или психичког. Ниска интелигенција може допринети њеном недовољном разумевању како да конструктивно решава конфликте, што доводи до насиља у породици.

7.4. Теорија фрустрације

Човек је биће које жели да оствари своје циљеве и захтеве и због тога он мора да уложи труд и нађе најбоље решење како би дошао до онога што жели. Услед тога ће постојати различите препреке које ће му стајати на путу, које ће морати да пређе како би дошао до циља. Препреке и сметње могу бити лаке и тешке за решити, када дођемо у ситуацији да нам тешко иде онда долази и до фрустрације. Под фрустрацијом се подразумева спречавање или осујећење задовољења мотива.⁶⁸ Од особе зависи како ће поднети тренутну ситуацију, односно одлагање и немогућност долажења до циља. То подношење неуспеха, или привремене немогућности да се задовољи одређени мотив јесте такозвана фрустрациона толеранција.⁶⁹ Према мишљењу теоретичара до фрустрације долази услед дејства више узорака: физичке препреке, социјалне природе, узрок унутар личности. Узроци могу бити и сукоби различитих мотива који се називају конфликти.⁷⁰ Као неке од последица фрустрације могу се јавити агресивност, анксиозност, дезорганизовано понашање, бес, односно у већини случајева су негативне последице. Н. Рот пише о томе како има доказа да спречавање задовољења мотива и

⁶⁸ Рот Н., Општа психологија, Оп. Cit., стр. 216.

⁶⁹ Ibid., стр. 213-214.

⁷⁰ Рот Н., Психологија личности, Оп. Cit., стр. 127-128.

ометање у њиховом задовољавању код човека изазива агресивна осећања и поступке, што су касније потврдили Беркер, Демба и Левин својим истраживањима.⁷¹ Фрустрација може довести до агресивног понашања као начин да се испољи и ослободи осећање напетости и беса. Агресивност може бити усмерена према различитим циљевима. Ако особа не може да изрази своје фрустрације према узроку, она може свој бес изразити на друге, укључујући чланове породице. Као што сам наводио и код интелигенције и овде могу навести истим пример, који се односи на проналажење посла.

Особа која се бори са економским проблемима и губитком посла стално је под стресом и напетостју који доводи до фрустрације. Услед неспособности да нађе посао и услед незадовољства својим животом уместо да се усредреди на проналазак решења у не мали број случајева таква особа ће услед фрустрације да се понаша агресивно најчешће над члановима своје породице и то из разлога што не може да среди своје проблеме, бес и агресију коју чува у себи, преноси на породицу физичким и психичким насиљем. Такође постоје и случајеви када родитељи имају велика очекивања од своје деце, али се деца не понашају у складу са тим и немају исту замисао. Родитељи се у том случају могу осећати тако да се њихови напори да васпитају децу не исплаћују и постају све више фрустрирани. Фрустрација због неиспуњених родитељских очекивања може довести до агресивних реакција. Када родитељи осећају да њихови напори нису довољно вредновани или да деца не испуњавају њихова очекивања, ова фрустрација може резултирати агресивним понашањем као начин да се изрази њихов бес и разочарање.

Ово су само неки од примера како фрустрација неког од члана породице може утицати на породицу у негативном смислу. Независно од тога да ли је члан породице узрок те фрустрације или не, чланови могу претрпети агресивно понашање без обзира да ли су допринели фрустрираном понашању другог члана. Као што сам напоменуо на почетку текста о фрустрацији да узроци могу бити различити и конкретно у ова два примера доводе до негативних последица, последица у којима фрустрирано лице, пуно беса се одлучује на агресивно понашање, зато што не може да задовољи своје мотиве и циљеве. Овде долазимо до закључка да када особа није у могућности да реши узроке своје фрустрације и дође до циља, она може испољити бес кроз агресију у породици. Уклањање или ублажавање извора фрустрације, као и подршка приликом управљања стресом, могу бити кључне за смањење ризика од насиља у породичним односима.

⁷¹ Рот Н., Основи социјалне психологије, Београд, 1987, стр. 252.

7.5. Олпортова теорија

Овде се наглашава улога свесних момената у понашању човека, које не прихватају истицање значаја прошлости за објашњење актуелног понашања појединца и које наглашавају особеност сваког појединца.⁷² Особине појединца одређују његово понашање и његове активности и он на основу тога остаје доследан у свом понашању када се нађе у сличним ситуацијама. Према Олпорту да би се човек разумео потребно је познавати појединца, његове особине, жеље, аспирације планове.⁷³ Суштина ове теорије је у томе да се сагледа садашњост односно оно што намерава појединац а не оно што је прошло, односно његову прошлост. Овој теорији теоретичари замерају што се не даје значај средини, то јест социјалном фактору. Његов фокус је пре свега на особености и мотивима које има појединац, Олпортова теорија допринос има у психологији личности и пружа основ за проучавање и разумевање људских карактеристика и мотивација.

Према Олпорту постоје 3 врсте особина личности међу којима су главне, централне и секундарне диспозиције. Диспозиција се препознаје само захваљујући правилностима и доследностима у начину понашања неког појединца.⁷⁴ Олпорт је увео нови појам који се зове функционална аутономија. Свака активност, свака форма понашања која је раније постојала као средство за остваривање одређених мотива, може да постане активност која се врши због ње саме, може да постане самостални мотив.⁷⁵ Рецимо родитељ кажњава своје дете када погрешно (шамаром, забраном изласка) он својом активношћу жели да свом детету омогући правилни развој и васпитање, али из тих поступака може се појавити други мотив а то је постизање контроле. На тај начин би контролисао своје дете, и од првог мотива (омогућавање правилног развоја и васпитања), долазимо до још једног који се може појавити као самосталан а то је (постизање контроле), овде се након неког времена појавио још један мотив, што значи да се временом могу појавити више мотива који се тичу одређеног понашања, с тим што они чине целину. Поред ових теорија постоје и социолошке теорије које су такође значајне а неке од њих су: Теорија учења, теорија аномије, теорија диференцијалне асоцијације, теорија диференцијалне идентификације, теорија културног конфликта.

⁷² Рот Н., Психологија личности, Оп. Cit., стр. 19.

⁷³ Ibid., стр. 20.

⁷⁴ Calvin S. H. and Gardner L., Theories of Personality, Third edition, John Wiley and Sons, New York, 1978, str. 415.

⁷⁵ Рот Н., Психологија личности, Оп. Cit., стр. 21.

VIII ИСТРАЖИВАЊЕ

Спровео сам истраживање у Основном суду у Нишу, предмет истраживања јесу случајеви насиља у породици, као и утицај фактора личности на насиље. Циљ истраживања јесте да се види утицај фактора личности на насиље у породици. Сада ћу укратко изложити случајеве и налазе вештака а којим се описује стање лица које је учинило кривично дело, које сам имао прилике у Основном суду у Нишу да прочитам.

8.1. Случајеви

1. Случај

Син је после краће расправе ударио мајку, њој су констатоване лаке телесне повреде приликом ударца. До свађе је дошло због тога што је он хтео да уђе у купатило али она је чистила и након тога је жртва задобила један ударац у прелому левог образа.

Опис његовог стања је извршио вештак и у њему се наводи да особа болује од трајног душевног обољења шизофрене психозе параноидне форме, док је и ранија употреба наркотика имала утицаја да схвати значај својих дела, да је субјекат процесно неспособан и да постоји опасност да ће опет учинити исто или слично дело. Његове интелектуалне способности су у границама просека. Услед побољшања његовог стања њему је изречена мера безбедности обавезног психијатријског лечења на слободи. Наводи се да је он био 11 пута на лечењу у психијатријској установи. Његов отац је хронични алкохоличар, који је малтретирао његову мајку. Његови психички проблеми су почели после рата када је имао утисак да га прате, прислушкују, разговарао је сам са собом, лоше је спавао. Имао је покушај суицида, сечењем вене. Такође су присутне сумануте идеје, одаје утисак халуцинације, емоционално напет, има високу слику о себи, агресивно понашање, фрустрација мисаони ток убрзан. За време које је значајно за ово дело он је био у фази погоршања свог стања и био под упливом психопатолошких садржаја халуциаторни-параноидни синдром). У тренутку извршења није могао да схвати значај свог дела. Изречена му је мера безбедности обавезног психијатријског лечења и чувања у здравственој установи. Пре овога му је изречена хитна мера привременог удаљења из стана и забране контактирања жртве и да јој прилази, јер је свог оца ударио.

2. Случај

Муж је започео свађу око тога како га жена vara како се виђа са његовим братанцем у тренутку када су она и његов син испратили братанца и његову девојку, вређао ју је, затим када је хтео да изађе из куће она је покушала да га спречи и у том тренутку јој је увртео руку. А пре тога док су били у кухињи он ју је гурнуо и претио. Син је изјавио да су дужи временски период трпели физичко и психичко насиље. Жена је након пријаве насиља имала повреде у облику крвног подлива коже подлактице и лакта десне руке који је настао тупином механичког предмета, тако да је реч о лаким телесним повредама.

У налазу вештак је дао своју експертизу рекавши да се ради о зависности од алкохола, психичка болест алкохолна љубомора. Способност да схвати своја дела услед прекомерног пијанства је била искључена услед утицаја психопатолошких садржаја душевне болести. Дело је учињено из психотичког садржаја идеје љубоморе према супрузи, постоји велика могућност да би опет поновио насиље. Такође се наводи да је емоционално нестабилан, мисаони ток спор, постојање суманутих идеја, агресивно понашање, одваја битно од небитног, с тим што је у тренутку извршења дела могућност расуђивања искључена. Мера која му је одређена је мера обавезног психијатријског лечења на слободи.

3. Случај

Услед трајне душевне болести, шизофреније, применом насиља и претњом да ће угрозити живот супруге, угрозио је спокојство, телесно и душевно стање исте. Он ју је вређао, говорио да је она крива за његову болест, претио јој како ће да убије децу и затим физички насрнуо на њу, ударио је пар пута и вукао по соби, где јој је нанео лаке телесне повреде.

У налазу пише да су присутне сумануте идеје односа и прогањања, идеје за уништење свог здравља које га уводе у страх до панике, уочљиви бизарни ставови, променљиво понашање, има нижи фрустрирани праг са наглим реаговањем, анксиозан, мисаони ток је очуван, понекад испрекиадан, присуство суманутих идеја, агресиван. Презентује базично нарцисоидну-инфинтилну личност, отуда измене које доводе до агресивног понашања. Ради се о личности преморбидно виших интелектуалних способности, са падом интелектуалне ефикасности. Актуелно се региструје постојање трајне душевне болести сцхисоафективне психозе регресивног шубиформног испољавања са изменама

у понашању. Изречена му је мера безбедности обавезног психијатријског лечења и чувања у здравственој установи.

4. Случај

Лице је услед хроничне душевне болести параноидне шизофреније, услед неурачунљивости, насиљем угрозио сигурност својих родитеља и сестре, на тај начин што је после свађе ударио неколико пута своју мајку шаком, која је тада задобила лаке телесне повреде, након тога је хтео да јој исече косу, где се умешао његов отац кога је гурнуо и на крају је задао неколико ударца сестри која је задобила лаке телесне повреде. Нападач већ неко време врши психичко и физичко насиље како је изјавила његова сестра и пар пута је пријављиван.

Негира постојање чулних обмана али не може да се искључи ценестезија. Мисаони ток лако ослабљен, има сумануте идеје прогањања и интерпретације, променљиво расположење, афективна лабилност, на нека питања је реаговао неочекивано, анксиозан, афективно напет, има нижи фрустрациони праг, склон импулсивном понашању. Евидентира се преморбидно психопатиформно понашање, са клиничком сликом акутног психотичног поремећаја услед доминације суманутости где доминира параноидно-интерпретативни синдром. Има просечну интелектуалну способност. Користи алкохол али није завистан. Изречена му је мера безбедности обавезног психијатријског лечења и чувања у здравственој установи, након три године му је изречена мера обавезног лечења на слободи.

5. Случај

Оштећени је угрозио телесни и душевни интегритет супруге тако што је након краће свађе своју супругу ударао са два штапа који му служе за кретање, и то када је оштећена окренута леђима ударио ју је у тело, а када се окренула према њему ударио ју је у главу, значај свог дела није могао схвати услед трајног душевног обољења, васкуларне деменције.

Лице је афективно напет, емоционално лабилан, мења расположења, мисаони ток успорен, нема суманутости, мотивација везана за задовољавање основних потреба, социјални нагони нарушени на провокацију супруге. Дошло је до развоја психоорганског синдрома типа васкуларне деменције и заједно са психичким сметњама утицале на то да

не схвата значај свог дела. Изречена му је мера безбедности обавезног психијатријског лечења и чувања у здравственој установи.

6. Случај

У стању неурачунљивости, у виду акутне психозе са доминацијом параноидно интерпретативне симптоматологије, нарушио телесни и душевни интегритет своје супруге, тако што није хтео да је пусти у кући након што се враћала са својим дететом кући, тражио јој је новац, а када ју је пустио почео је да је вређа, а затим је ухватио за зглоб десне руке и гурнуо и изашао из куће претећи.

Он је особа високих интелектуалних способности, није трајно душевно оболео, мисаони ток успорен, анксиозност постоји, емоционално лабилан, интелектуални потенцијал на вишем нивоу, са падом интелектуалне ефикасности, имао је доживљај да је угрожен. Има потребу да буде друштвено признат. Јавља се психотична епизода са доминацијом параноидно интерпретативне симптоматологије, Користи алкохол али без зависности. Постоји опасност да ће опет учинити дело. Одређена му је мера безбедности обавезно психијатријско лечење на слободи.

7. Случај

У дневној соби у којој се налазио нападач са својом мајком, у алкохолисаном стању, после краће расправе је устао и пришао јој и почео је да је удара песницом, затим је узео нож и запретио да ће да се убије и изашао напоље. После пар минута се вратио, оштећена је била у својој соби закључана, а он је заспао.

Према налазу имао је идеје да га неко прогања, некад је чуо оно што не постоји, региструје се клиничка слика шизофреније, која постоји неколико година уназад и која није лечена, смањена могућност расуђивања, доминира афективна празнина. Узима алкохол али не постоје елементи зависности, као малолетно лице је чинило одређена кривична дела. Није схватио значај свог дела. Изречена мера обавезног психијатријског лечења и чувања у здравственој установи. Која је после неког времена замењена обавезним психијатријским лечењем на слободи.

8. Случај

Осумњичени је услед трајног душевног обољења васкуларне деменције са консекутивним органским поремећајем личности, угрозио спокојство, телесни и душевни интегритет своје супруге, на тај начин што је у јутарњим часовима након

расправе одгурнуо оштећену и ударио у пределу главе и руке. Након тог догађаја ју је вређао и оптуживао да га вара, претио јој и изјавио да је спреман да убије њеног љубавника и њу.

Мисаони ток нападача је успорен са губитком циљне представе, има сумануте идеје љубоморе, има проблема да држи пажњу, има потешкоћа да расуђује битно од небитног, присутна је анксиозност, емоционална напетост је присутна. Изречена мера обавезног психијатријског лечења и чувања у здравственој установи.

9. Случај

Лице је у стању неурачунљивости, из разлога што је на граници лаке ка умереној менталној заосталости, свог брата са којим живи у истом домаћинству, испред продавнице полио соком а након тога је узео празну гајбицу и замахнуо у намери да га удари, вређао га и претио.

На основу налаза, проценила се његова интелигенција која је између дебилитета и имбецилности, али постоји и негативан утицај едукативне и васпитне запуштености. Лице је већ дуже време под старатељством Центра за социјални рад и лишен је пословне способности. Мисаони ток успорен, напет, уплашен, не одваја битно од небитног. Одређена му је мера безбедности обавезно психијатријско лечење на слободи.

10. Случај

Лице је применом насиља, претњом да ће напасти тело и живот, угрозио телесни интегритет и душевно стање бивше ванбрачне супруге и прекршио меру заштите од насиља у породици и такође му је било забрањено да јој прилази. Он је оштећену пресрео на улици, унео јој се у фаци, почео да је вређа, а затим је упутио претње и након тога ју је ударио услед чега је она добила лаке телесне повреде.

Његов мисаони ток преопширан, има сумануте идеје прогањања, односа и еротомансе, чврстог идеоафективног блока, психотично афективан, има нижи фрустрациони праг, импулсивно реаговање, без суицидалних мисли, агресиван и психотично анксиозан. Има више интелектуалне способности, болује од душевног обољења, Перзистентног поремећаја са суманутошћу. Није био у могућности да схвати значај свог дела. Одређена му је мера безбедности обавезно психијатријско лечење на слободи.

8.2. Резултати истраживања

На основу ових 10 случаја које сам имао прилике да погледам у Основном суду у Нишу, могу са сигурношћу рећи да фактори личности имају утицаја на насиље у породици. Кроз табеле приказаћу одређене податке.

У 8 од 10 случајева, постоји опасност да учиниоци ових кривичних дела понове или учине друго кривично делу, а неки од њих су већ учинили неколико пута. Као последице насиља јавиле су се лаке и тешке телесне повреде, насиља су започета расправама, услед којих је било претњи и вређања. У свим случајевима је исказано да учиниоци приликом извршења кривичног дела, нису били у стању да схвате значај својих радњи.

Табела 1 са бројем појављивања фактора који су утицали на учиниоце кривичних дела у случајевима истраживања

Фактори	Број појављивања (узорак 10 случаја)	Фактори	Број појављивања (узорак 10 случаја)
Шизофренија	4	Анксиозност	6
Сумануте идеје	7	Импулсивност	2
Емоционална лабилност и напетост	7	Деменција васкуларног типа	2
Нижи фрустрациони праг	4	Ниска интелигенција	1
Халуцинације и чулне обмане	2	параноидно интерпретативна симптоматологија	1
Агресивност	4	Бизарни ставови	1
Употреба алкохола и наркотика	5	Љубомора	2

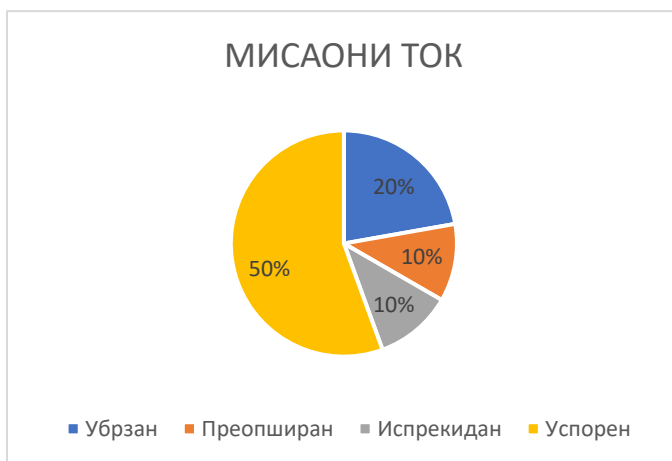
Табела 2 са подацима о изрицању мера безбедности учиниоцима кривичних дела

Првобитне мере безбедности	Број изрицања
мера обавезног психијатријског лечења и чувања у здравственој установи	6
мера безбедности обавезно психијатријско лечење на слободи	4

Графикон 1 са приказом фактора који су били присутни код учинилаца кривичних дела (10 случаја) изражено у процентима

Графикон 2 са приказом мисаоног тока учиниоца кривичног дела

Графикон 3 са приказом образовања учинилаца кривичних дела

Табела 3 са приказом броја учинилаца кривичних и жртава

Учиниоци кривичних дела	Број	Жртве	Број
Супруг	6	Супруга	6
Син	3	Мајка/Отац	4
Брат	1	Брат/Сестра	2

Табела 4 према полу учинилаца и жртава кривичних дела

Учиниоци кривичних дела	Број	Жртве	Број
Мушкарац	10	Мушкарац	2
Жена	0	Жена	10

Табела 5 према годиштима учинилаца и жртава кривичних дела

Годиште учинилаца	Број	Годиште жртава	број
1930-1940	1	1930-1940	2
1941-1950	1	1941-1950	2
1951-1960	0	1951-1960	1
1961-1970	2	1961-1970	1
1971-1980	6	1971-1980	3
1981-1990	0	1981-1990	2

ЗАКЉУЧАК

Овај рад је написан у циљу подизања свести о томе како психолошко стање човека може имати последице не само по себи него и по друге, а посебно по наше најближе чланове породице. Постоје много фактора који утичу на развој криминалног понашања, а најбоља подела је на ендogene и екзогене факторе. Оба фактора утичу на одређени начин и мислим да је њихова улога велика, и да не могу један без другог. Када видимо особу са душевним обољењем, не смемо окренути главу, већ напротив требамо јој помоћи на начин на који смо у могућности.

Превенција је кључна и укључује образовање и свест о томе шта је насиље и како се борити против њега. Обука за стручњаке може помоћи у раном откривању знакова насиља и његовој превенцији. Посебна пажња мора бити усмерена на насилнике у породици а чији узрок таквог понашања је ендогени фактор. Насиље подразумева кршење основних људских права и слободе и самим тим мора се регулисати законом и овом темом се требају позабавити државни органи и здравствене установе јер није циљ само кажњавати насилнике већ и пружање помоћи посећивањем здравствених установа и отклањањем или смањивањем психичких недостатака како не би наставили са истим понашањем, јер у том случају немате никакве користи кажњавати неког а да он није свестан због чега. Мора се наћи боље решење, да се таквим људима пружи помоћ и подршка пре него што изврше одређено дело, жртве се требају охрабрити да причају о насиљу које претрпе, да се свест друштва промени, да се не ћути о томе. Ко зна колико поред пријављених насилника има оних о којима жртве ћуте. Породица као институција треба да се одржи и штити јер свако се мора осећати слободно и сигурно а пре свега треба се водити рачуна о деци јер они ће сутрадан одрасти и требају се васпитавати у складу са нормама и моралом једног друштва.

Важно је створити окружење у којем се жртве осећају сигурно и подржано. Заједничким напорима друштва, власти и појединаца, могу се створити здравији породични односи и смањити учесталост насиља. Насиље у породици је сложен проблем који захтева континуирану пажњу и деловање.

ЛИТЕРАТУРА

1. Милосављевић, М. , Социолошке основе друштвеног односа према насиљу над децом.
Породица, насиље и савремено друштво, Зборник радова, Цицero, Београд,
2. Милосављевић М. (1988), Насиље над децом, Београд, Факултет политичких наука
3. Рот Н., Психологија личности, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд, 1981.
4. Рот Н., Општа Психологија, III Издање, Београд: Завод за уџбенике и наставна средства, 1977.
5. Тјеплов Б. М., Психологија, Завод за издавање уџбеника, СРС, Београд, 1966.
6. Канепа Ђ., Криминална личност и типологија делинквената, реферат на 7 Међународни конгрес за криминологију, Београд, 1973.
7. Путник Д., Основи психологије за потребе органа гоњења, ВШУП, Београд
8. Рот Н., Општа психологија, Завод за издавање уџбеника, Београд, 1966.
9. Рот Н., Психологија личности, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд, 1977.
10. Креч Д. и Крачфилд Р., Елементи психологије, Научна Књига, Београд, 1976.
11. Лоренц Б., Психологија, Београд, 1926.
12. Симоновић Б., О мотивацијама криминалног понашања, ЈРКК, бр. 3-4, 1986.
13. Радовановић М. – Ђорђевић М.: Кривично право, посебни део, Београд, 1977.
14. Јовић М., Криминална личност (да ли се рађа или постаје), Наша реч, Лесковац, 1998.
15. Вујић В., Медицинска психологија и општа психопатија, Београд-Загреб, 1956.
16. Јевтић Д., Судска психологија, Београд-Загреб, 1960.
17. Аћимовић М., (1983) Судска психологија, Београд: Савремена администрација
18. Мишић М., ур. (2005). *Енциклопедија Британика. А-Б*. Београд: Народна књига : Политика
19. Милутиновић М., Криминологија, Савремена администрација, Београд, 1981.
20. Игњатовић Ђ., Криминологија, Београд, 1992.
21. Јашовић Ж., Слободно време и преступничко понашање младих, Институт за криминолошка и социолошка истраживања, Београд, 1974.
22. Топаловић Ж. Вид О односу слободe воље и мотива још почетком 20. века је писао, „Граничне међе умишљаја и нехата“, *Crimen*, Београд 1/2010.
23. Вујаклија М., Лексикон страних речи и израза, Просвета, Београд, 1980.
24. Рот Н, Основи социјалне психологије, Београ, 1987.
25. Stout M. *The Sociopath next door: The Ruthless Versus the Rest of Us*. New York: Broadway Books; 2006.
26. Goldstein S.; Princiotta D; Naglieri, Jack A., Eds. (2015). *Handbook of Intelligence: Evolutionary Theory, Historical Perspective, and Current Concepts*. New York, Heidelberg, Dordrecht, London: Springer.
27. Bouyat M. et J. Pinatel, *Traite de droit penal et de Criminologie*, Paris, Dalloz, 1963.
28. Kaufman K., G., L. Little, *Defining the Boundaries of Child Neglect/ When Does Domestic Violence Equate With Parental Failure to Protect?*, *Journal of Interpersonal Violence*, 2003.
29. Sadock B.; Sadock V.; Ruiz P. (2017). *Kaplan and Sadock's Comprehensive Textbook of Psychiatry*. Wolters Kluwer.

30. Corr P. J.; Matthews G. (2009). *The Cambridge handbook of personality psychology* (1. publ. изд.). Cambridge: Cambridge University Press.
31. Gil D., G., Violence against Children, *Journal of Marriage and Family*, 1971, 11
32. Rusalov, VM; Trofimova, IN (2007). *Structure of Temperament and Its Measurement. Toronto, Canada: Psychological Services Press.*
33. Calvin S. H. and Gardner L., *Theories of Personality*, Third edition, John Wiley and Sons, New York, 1978.

Коришћени правни прописи:

1. Породични закон ("Сл. гласник РС", бр. 18/2005, 72/2011 - др. закон и 6/2015)
2. Закон о спречавању насиља у породици ("Сл. гласник РС", бр. 94/2016 и 10/2023 - др. закон)
3. Закон о полицији ("Сл. гласник РС", бр. 6/2016, 24/2018 и 87/2018)
4. Конвенција Савета Европе о спречавању и борби против насиља над женама и насиља у породици
5. Кривични законик ("Сл. гласник РС", бр. 85/2005, 88/2005 - испр., 107/2005 - испр., 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014, 94/2016 и 35/2019)
6. Коментар Кривичног закона СФРЈ, група аутора, редакција Н. Срзентић, „Савремена администрација“, Београд, 1978,

Коришћени електронски извори:

1. Аутор: Морача Н. " Српска инфо " – " Сумњао да га vara па је убио сјекиром: Мушкарцу из Шипова 15 година робије због свирепог убиства супруге " 29. Април, 2022. 14:52 <https://srpskainfo.com/sumnjao-da-ga-vara-pa-je-ubio-sjekirom-muskarcu-iz-sipova-15-godina-robije-zbog-svirepog-ubistva-supruge/>,
2. Аутор: Новинар РТВ БХ " Син силовао мајку " 29. Август 2013 <https://www.rtvbn.com/cirilica/16230/sin-silovao-majku>,
3. Аутор: Марић Бојовић Н., "Стетоскоп"- "Психозе - значење, симптоми и подела", 18.09.2017, <https://www.stetoskop.info/kutak-za-dusu/psihoze--znacenje-simptomi-i-podela>
4. Аутор: Љ. П. " Новости " - " Нови Сад: Признао убиство невенчане супруге, усмртио је због љубоморе" 14. Новембар 2016. <https://www.novosti.rs/vesti/naslovna/hronika/aktuelno.291.html:635089-Novi-Sad-Priznao-ubistvo-nevencane-supruge-usmrtio-je-zbog-ljubomore>
5. " 1800 Respect National Domestic Family and sexual violence counselling service " <https://www.1800respect.org.au/languages/serbian-what-is-1800respect/serbian-about-domestic-and-family-violence>
6. " Отворена врата правосуђа " 24. Јул 2023. " Насиље у породици-како га препознати и грађанскоправни поступак у оквиру кога се пружа заштита жртвама насиља у породици " <https://www.otvorenavratapravosudja.rs teme/porodicno-pravo/nasilje-u-porodici-kako-ga-prepoznati-i-gradanskopravni-postupak-u-okviru-koga-se-pruza-zastita-zrtvama-nasilja-u-porodici>

7. Аутор: Друштво, “Јужне Вести” , “Мајка усмртила новорођенче”, 10:51, 8. 11. 2010, <https://www.juznevesti.com/Drushtvo/Majka-usmrtila-novorodjence.sr.html>
8. Аутор: Марић Бојовић Н., “Стетоскоп”- “Психозе - значење, симптоми и подела”, 18.09.2017, <https://www.stetoskop.info/kutak-za-dusu/psihoze--znacenje-simptomi-i-podela>

САЖЕТАК И КЉУЧНЕ РЕЧИ

Предмет истраживања овог рада биће веза између фактора личности и насиља у породици, с посебним нагласком на улогу различитих фактора личности у развоју и одржавању насиљничког понашања у породичним односима. Основна претпоставка рада је да одређене особине личности могу имати утицаја на насиље и да разумевање ових фактора може допринети развоју ефективнијих стратегија за превенцију и интервенцију.

Такође на почетку рада биће речи уопштено о насиљу у породици, законима којима је регулисано, облицима, последицама али и најчешћим жртвама. На крају рада спроведено је истраживање на основу 10 случајева које сам имао прилике да прочитам у Основном суду у Нишу. Резултати добијени овим радом указују да постоје различити чиниоци који утичу да лице учини кривично дела, а у већини случајева се ради о психичким поремећајима а неки од њих су: шизофренија, емоционална нестабилност, појава суманутих идеја, психозе, употреба алкохола.

Кључне речи: насиље у породици, фактори личности

Personality Factors and Their Impact on Domestic Violence

SUMMARY AND KEYWORDS

The subject of this research will be the relationship between personality factors and domestic violence, with a particular focus on the role of various personality traits in the development and maintenance of violent behavior within family relationships. The primary assumption of the paper is that certain personality traits may influence violence and that understanding these factors can contribute to the development of more effective prevention and intervention strategies.

Additionally, the paper will begin with a general discussion on domestic violence, including the laws regulating it, its forms, consequences, and the most common victims. At the end of the paper, a study based on 10 cases reviewed in the Basic Court in Niš will be presented. The results obtained from this study indicate that there are various factors influencing an individual to commit criminal acts, with most cases involving mental disorders such as schizophrenia, emotional instability, the presence of delusional ideas, psychosis, and alcohol use.

Keywords: domestic violence, personality factors

БИОГРАФИЈА

Стефан Антић, рођен 01.01.1999. године у Лесковцу. Завршио основну школу „Иво Андрић” у Нишу, након тога уписао средњу школу „ Правно-пословна школа” у Нишу, смер правни техничар, коју је завршио 2018. године. Основне академске студије уписује на Правном факултету Универзитета у Нишу школске 2018/2019. године. Дипломирао 10.05.2023. године. Мастер академске студије уписао школске 2023/2024. године на Правном факултету у Нишу на смеру унутрашњих послова. Своје даље образовање и искуство стиче као адвокатски приправник у једној адвокатској канцеларији у Нишу.